

KADIR HAS ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
İLETİŞİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

DİRİLİŞ ERTUĞRUL DİZİSİ ÜZERİNE BİR ALIMLAMA ÇALIŞMASI

SERKAN FATİH ORAKÇI

DANIŞMAN: Dr. Öğr. Üyesi, İrem İNCEOĞLU

YÜKSEK LİSANS TEZİ

İSTANBUL, MAYIS, 2021

Serkan Fatih ORAKÇI

Yüksek Lisans Tezi

2021

DİRİLİŞ ERTUĞRUL DİZİSİ ÜZERİNE BİR ALIMLAMA ÇALIŞMASI

SERKAN FATİH ORAKÇI

DANIŞMAN: Dr. Öğr. Üyesi, İrem İNCEOĞLU

YÜKSEK LİSANS TEZİ

İletişim Bilimleri Anabilim Dalı İletişim Bilimleri Programı'nda Yüksek Lisans
derecesi için gerekli kısmi şartların yerine getirilmesi amacıyla
Kadir Has Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü'ne teslim edilmiştir.

İSTANBUL, MAYIS, 2021

ARAŞTIRMA ETİĞİ VE
YAYIN YÖNTEMLERİ BİLDİRİMİ

Ben, SERKAN FATİH ORAKÇI;

- Hazırladığım bu Yüksek Lisans Tezinin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve başka çalışmalardan yaptığım alıntıların kaynaklarını kurallara uygun biçimde belirttiğimi;
- Bu Yüksek Lisans Tezinin başka bir eğitim kurumunda bir derece veya diplomaya sunulan veya kabul edilen herhangi bir materyal içermediğini;
- "Yükseköğretim Kurulu Etik Davranış İlkeleri" uyarınca hazırlanan "Kadir Has Üniversitesi Akademik Etik İlkeleri"ni takip ettiğimi onaylıyorum.

Buna ek olarak, bu çalışma ile ilgili ortaya çıkabilecek herhangi bir usulsüzlük iddiasının, üniversite mevzuatına uygun olarak disiplin işlemi ile sonuçlanacağını kabul ediyorum.

Serkan Fatih ORAKÇI

TARİH VE İMZA

KABUL VE ONAY

SERKAN FATİH ORAKÇI tarafından hazırlanan **DİRİLİŞ ERTUĞRUL DİZİSİ ÜZERİNE BİR ALIMLAMA ÇALIŞMASI** başlıklı bu çalışma **03/05/2021** tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda **OYBİRLİĞİ** ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından **YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak kabul edilmiştir.

JÜRİ:

İMZA

Dr. Öğr. Üyesi, İrem İNCEOĞLU (Danışman)
(Kadir Has Üniversitesi)

_____

(Doç. Dr. , Nezaket Defne KARAOSMANOĞLU)
(Kadir Has Üniversitesi)

_____

(Prof. Dr., Burak ÖZÇETİN)
(İstanbul Bilgi Üniversitesi)

_____

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

_____

(Unvanı, Adı ve Soyadı)

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürü

ONAY TARİHİ: Gün/Ay/Yıl

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	i
ABSTRACT	ii
TEŞEKKÜR	iii
1. GİRİŞ	1
2. TÜRKİYE’DE SOSYAL MEDYA VE İKİNCİ EKLAN KULLANIMI	5
3. NEDEN DİRİLİŞ ERTUĞRUL?	15
4. POPÜLER KÜLTÜR	22
5. KÜLTÜREL ÇALIŞMALAR OKULU VE İZLEYİCİ ARAŞTIRMALARI	27
6. YÖNTEM	36
7. BULGULAR.....	41
8.1. Tweet Analizlerinde Ön Plana Çıkan Temalar	43
8.1.1. Karşıt okuma bağlamında ekonominin yeri.....	43
8.1.2. Karşıt okuma bağlamında politikanın yeri	49
8.1.3. Karşıt okuma bağlamında tarihin yeri	53
8. SONUÇ	57
KAYNAKLAR	62

ÖZET

ORAKÇI, SERKAN FATİH. DİRİLİŞ ERTUĞRUL DİZİSİ ÜZERİNE BİR ALIMLAMA ÇALIŞMASI, YÜKSEK LİSANS TEZİ, İstanbul, 2021.

Bu tez çalışmasının amacı, 10 Aralık 2014 ile 29 Mayıs 2019 tarihleri arasında TRT 1 kanalında beş sezon olarak yayınlanan Diriliş Ertuğrul dizisinin, izleyiciler tarafından nasıl karşıt bir şekilde alımlandığı ve bu karşıtlığın gündelik yaşam ile nasıl ilişkilendirildiğini incelemektir. Karşıt okuma, Stuart Hall'ün Kodlama/ Kodaçımmlama modelinde yer alan, izleyicinin dizinin mesajlarını dirençle karşılandığı ve dizinin önerdiği söylemlerin farkında olarak bu söylemlerin tersine bir okuma gerçekleştirdiği bir konumdur. Dizi izleyicisinin karşıt okumaları incelenirken dizinin 5. sezonu boyunca Twitter'da oluşturulan tweetler kullanılmıştır. Karşıt okumalar sınıflandırılırken Stuart Hall'ün Kodlama/ Kodaçımmlama modelinde yer alan karşıt okuma biçiminden yararlanılmıştır. Alımlama literatüründe alımlama pratiklerinin gündelik hayat ile nasıl ilişkilendirildiğinin anlaşılmasına yapılan vurgu bağlamında karşıt olarak sınıflandırılan tweetler ayrıca gündelik hayat ile ilişkilendirilmesi açısından da incelenmiştir. İktidar tarafından politik söyleme fazlaca eklemlenen Diriliş Ertuğrul dizisinin politik söylemle paralel ilerleyen kurgusuna ilişkin çalışmalar yapılmış olmasına karşın, dizinin oluşturduğu karşıt söylemler daha az ilgi odağı olmuştur. Bu çalışmada izleyicinin dizinin söylemine karşı oluşturduğu karşıt söylemlerin gündelik yaşamda nasıl şekillendiği ortaya koyulmuştur. Sonuç olarak izleyiciler söylemlerini ekonomi meseleleri, politik kararlar ve iktidarın tarih meselelerine bakışı üzerinde şekillendirmiş ve iktidarın politikalarını dizinin söylemini tersine çevirerek eleştirmişlerdir.

Anahtar Sözcükler: diriliş ertuğrul, izleyici alımlaması, kodlama/kodaçımmlama

ABSTRACT

ORAKÇI, SERKAN FATİH. DİRİLİŞ ERTUĞRUL DİZİSİ ÜZERİNE BİR ALIMLAMA ÇALIŞMASI, YÜKSEK LİSANS TEZİ, İstanbul, 2021.

The purpose of this thesis is to examine how the TV series *Diriliş Ertuğrul*, broadcasted for five seasons on TRT 1 between December 10, 2014, and May 29, 2019, was received in oppositional reading by the audience and how this oppositional reading was associated with daily life. Oppositional reading is a position in Stuart Hall's Encoding / Decoding model, where the audience engages the TV's messages with resistance and performs a reverse reading of these discourses, being aware of the discourses suggested by the series. Tweets created during the 5th season of the series on Twitter were used as data while examining the oppositional readings of the TV series audience. The oppositional reading position in Stuart Hall's encoding / decoding model has been used while classifying the oppositional reading position. The tweets classified as oppositional reading were also examined in terms of their association with daily life in the context of the emphasis on understanding how reception practices relate to daily life in the reception literature. Although there have been studies on the fiction of the *Diriliş Ertuğrul* series which proceeds in parallel with the political discourse, the oppositional discourses created by the audience have been of less interest. In this study, it has been showed that how the oppositional discourses formed by the audience against the discourse of the series are shaped in daily life. As a result, viewers shaped their oppositional discourse on economic issues, political decisions, and the government's perspective on historical issues, and criticized the government's policies by reversing the discourse of the series.

Keywords: *diriliş ertugrul*, audience reception, encoding/decoding

TEŞEKKÜR

Bu tezin nihayete ermesinde Şüphesiz en bũyũk desteği veren aileme ok teŐekkũr ederim.

Hayatın yũkũnũ beraber paylaŐtıęımız sevgili eŐime ve hayatımıza renk katan kızım Nihale çok teŐekkũr ediyorum.

Ayrıca bu tezi tamamlamam da bana yol gŕsteren, birikimi ve emeği ile fikirlerimin Şekillenmesinde bũyũk katkı sağlayan tez danıŐmanım İrem İnceoğlu'na ve jũride yer alarak değerli gŕrũŐlerini paylaŐan Burak Őzetin ve Defne Karaosmanoğlu'na teŐekkũrũ borç bilirim.

1. GİRİŞ

Bu tez çalışmasının amacı, ilk yayımlandığı yıl olan 2014 yılından bu yana hem yurtiçi hem de yurtdışında giderek popülaritesini artıran Osmanlı Devleti'nin kuruluş dönemi olan Kayı Beyliğinin Anadolu'ya göçü ve Anadolu'da yurt edinme mücadelesini konu alan Diriliş Ertuğrul dizisinin Twitter kullanıcıları tarafından hangi gündelik yaşam pratikleri çerçevesinde nasıl “karşıt” bir biçimde okunabildiğini ve karşıt bir söylem oluşturulabildiğini ortaya koymaktır. İktidar tarafından sahiplenilen ve politik söyleme eklemlenen bu dizinin aynı zamanda izleyiciye nasıl bir direniş alanı açtığı hegemonya ve popüler kültür kavramları ile birlikte ele alınmıştır. Bu bağlamda tez çalışmasında Diriliş Ertuğrul dizisi Twitter kullanıcıları tarafından karşıt okuma perspektifinden hangi gündelik yaşam pratikleri dolayımından alımlanmaktadır sorusuna cevap aranacaktır.

Osmanlı geçmişi ve Osmanlıya ait semboller Cumhuriyet tarihi boyunca tartışmalı bir konu olmuştur. Bazı dönemler görmezden gelinen bazı dönemler ise ön plana çıkarılan Osmanlı geçmişinin AK Parti iktidarı ile birlikte işlevsellik kazanması iktidarın ilk dönemlerde dış politika alanında olsa da bu işlevsellik iç siyasete de sirayet eden, “milli kimliğin restorasyonunu amaçlayan bir politik anlatı haline gelmiştir”. Cumhuriyet tarihi boyunca Osmanlı geçmişini göz ardı eden resmi tarih anlatısına karşı yeni bir anlatı oluşturma çabası eğitimden medyaya, iç siyasetten dış politikaya ve hatta gündelik hayatın her alanında görünür hale gelmiştir (Tokdoğan, 2018, pp. 203–204).

Aslına bakılırsa Yeni Osmanlılık, Türkiye siyasi tarihi boyunca önceki iktidarlar tarafından da çağırılan, başvuru, siyasal söylemin içine çekilmeye çalışılan bir anlatıydı. Gelgelelim AKP deneyimini ötekilerden ayıksı kılan, Yeni Osmanlılığın ilk defa yalnızca iktidar seçkinleri tarafından ortaya atılmakla kalmayıp, gündelik hayatın pek çok unsurunun içine sızması, kitleler tarafından benimsenmesi ve mütemadiyen yeniden üretilmesi oldu. Yeni Osmanlılık siyasal jargondan doğmuş olsa da banalleşerek sıradan insanın milliyetçiliğinin yeni bir formu haline geldi (Tokdoğan, 2018, p. 204) .

Diriliş Ertuğrul dizisini bu tez çalışması için önemli yapan en önemli özelliklerinden biri dizinin politik söylem ve gündelik hayat içerisinde kendine sıkça yer bulmasıdır. Dizi müziklerinden, aksesuarlarına, tarihi yansıtılış biçiminden olay örgüsüne pek çok hususta gündelik hayatımızda karşımıza çıkmaktadır. Dizi devlet televizyonu olan TRT’de yayınlanmış ve 2019 yılında 150. bölümüyle birlikte final yapmıştır. Dizi final yapmış olsa da tam anlamıyla bittiğini söylemek doğru olmayacaktır. Diriliş Ertuğrul dizisinin

devamı olarak niteleyebileceğimiz Kuruluş Osman dizisi ATV kanalında yayımlanmaya devam etmektedir.

Diriliş Ertuğrul dizisinin ortaya çıkış serüvenini 2011- 2014 yılları arasında yayımlanan Muhteşem Yüzyıl dizisi ile beraber okumak, neden Diriliş Ertuğrul ve Kuruluş Osman gibi dizilerin politik söylem içerisinde kendisine sıkça yer bulabildiğini anlamamıza yardımcı olacaktır. Muhteşem Yüzyıl dizisinin Osmanlı geçmişini yansıtmaya biçimi iktidar tarafından yoğun bir şekilde eleştirilmiştir. O dönem başbakan olan Recep Tayyip Erdoğan diziyi şu sözlerle eleştirmiştir: “Ama bunlar televizyon ekranındaki ecdadımızı zannediyorum o Muhteşem Yüzyıl belgeselindeki gibi tanıyorlar. Bizim öyle bir ecdadımız yok. Biz öyle bir Kanuni, öyle bir Sultan Süleyman tanımadık. Onun ömrünün 30 yılı at sırtında geçti. Sarayda, o gördüğünüz dizilerdeki gibi geçmedi”¹.

Sosyolog Ayşe Çavdar, Recep Tayyip Erdoğan’ın bu hassasiyetinin kendi temsil ettiği politik değerler ile Muhteşem Yüzyıl dizisinin temsil ettiği kültürel değerlerin aynı sosyal tabana hitap ettiğini ve Tayyip Erdoğan’ın kendisinin dizinin anlatısı ile rekabet içinde görmesini ve kendini bu anlatıdan farklılaştırmak istemesinin doğal olduğunu ifade etmektedir (aktaran Özhan Koçak & Koçak, 2013, p. 80).

Kamuoyunda, bu farklılaşma arzusunun doğal bir sonucu olarak ortaya çıkan Diriliş Ertuğrul ve diğer² tarihi anlatılarının iktidarın politik söylemi ile paralellik taşıdığı ve iktidarın kendi kitlesi üzerinde önemli etkileri olduğu yönünde bir algı dikkat çekmektedir. Bu algının haklılık payı olsa da aksi yönde dizinin söyleminin bir karşıt söylemi doğurabileceği göz ardı edilmektedir. Bu tez çalışmasında aynı zamanda dizinin doğurduğu karşıt söylem pratikleri de ortaya koyulmaya çalışılmıştır.

---

¹ https://www.bbc.com/turkce/haberler/2012/11/121126_magnificent_century

² “2002 yılı itibarıyla görev yapan Ak Parti hükümetleri zamanında TRT ekranında yer alan tarih dizileri; Esir Şehrin İnsanları (2003), Son Osmanlı (2005), Kınalı Kuzular (2006), Dede Korkut Hikâyeleri (2007), Dur Yolcu (2008), İpsiz Recep (2008), Hey Onbeşli (2009), Bir Zamanlar Osmanlı: Kıyam (2012), Yol Ayrımı (2012), Kurt Kanunu (2012), En Uzun Yüzyıl (2013), Çırağan Baskını (2014), Filinta (2014), Diriliş ‘Ertuğrul (2014), Yunus Emre: Aşkın Yolculuğu (2015), Büyük Sürgün Kafkasya (2015), Yüzyıllık Mühür (2016), Seddülbahir 32 Saat (2016), Sevda Kuşun Kanadında (2016), Son Destan (2017), Mehmetçik Kutlu Zafer (2017), Alija (2017) ve Payitaht ‘Abdülhamid’ (2017) şeklindedir. Bu projelerin ilk yedi tanesi hariç diğer on altı dizi projesinin 2012 yılı itibarıyla ekrana gelmiş olması da önemli bir husus olarak ayrıca dikkat çekmektedir “ (Okumuş, 2020, p. 48) Bu dizilerden en önemlileri ve hala yayımlanmaya devam edenleri Diriliş Ertuğrul (ATV kanalında Diriliş Osman olarak devam etmektedir) ve Payitaht Abdülhamid’dir. TRT son olarak 2020 yılında Uyanış Büyük Selçuklu isimli diziyi yayınlamaya başlamıştır.

Bu tez çalışması yedi bölümden oluşmaktadır. “Türkiye’de Sosyal Medya ve İkinci Ekran Kullanımı” bölümünde hem tezin veri kaynağı olan sosyal medya sitesi Twitter’ın kullanıcı profilleri üzerine yapılan çalışmalar değerlendirilmiş hem de ikinci ekran kavramı ile birlikte Türkiye ve dünyada ikincil ekran kullanım oran ve pratikleri ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bu bölümün temel amacı Twitter’ı kimin neden ve hangi sıklıkla kullandığını, kullanıcıların eğitim düzeylerinden politik tercihlerine profillerini ve ikinci bir ekran üzerinden televizyon metinleri ile etkileşim kurma motivasyonlarını ortaya koyabilmektir. Böylelikle analiz edilen verinin kapsamının temellendirilmiş olması amaçlanmıştır.

“Neden Diriliş Ertuğrul?” başlıklı bölümde ise tez çalışmasının konusunu oluşturan bu dizinin seçilme nedeni, hem yurtiçi hem yurtdışındaki popülerliği ve politik söyleme nasıl eklemlendiğine ilişkin bilgiler aktarılmıştır.

“Popüler Kültür” bölümünde dizinin neden bir popüler kültür metni olarak ele alındığı, popüler kültür kavramının kapsamı belirtilerek ifade edilmiştir. Literatürde yer alan popüler kültür tanımlamaları tartışılarak bu çalışmanın popüler kültürü ele alış biçimi Kültürel Çalışmalar perspektifinden ortaya konulmuştur. Ayrıca popüler kültürün hegemonik yapısı, içinde barındırdığı direniş potansiyeli ile birlikte ele alınmış ve kavramsal olarak izleyicinin karşıt okumaları ile ilişkilendirilmiştir.

“Kültürel Çalışmalar Okulu ve İzleyici Araştırmaları” bölümünde Kültürel Çalışmalar Okulu’nun gelişim evreleri ve izleyici araştırmaları kapsamında yapılan önemli çalışmalar analiz edilerek bu çalışmanın yöntemine de kaynaklık edecek kavramsal çerçeve çizilmeye çalışılmıştır.

“Yöntem”, “Bulgular” ve “Sonuç” bölümlerinde ise çalışmada kullanılan veri toplama süreçleri aktarılmış, veriden elde edilen bulgular ve ön plana çıkan temalar açıklanmış ve yorumlanmıştır. Çalışmada yöntemsel arka plan olarak kültürel çalışmalar okulunun izleyici araştırmalarında sıklıkla karşımıza çıkan Stuart Hall’un kodlama/ kodaçıklama modelinde yer alan karşıt okuma biçimi kullanılmıştır. Bulgular bölümünde elde edilen veri karşıt okuma biçimine göre analiz edilmiş ve bu okuma biçimini içeren tweetler gündelik yaşam pratikleri çerçevesinde temalandırılmıştır. Sonuç bölümünde ise Hall’un modelindeki karşıt okuma biçiminin izleyicinin direniş alanı olan gündelik hayat içinde

nasıl şekillendiği ve bu şekillenmenin hegemonya ve popöler kÖltÖr kavramları ile ilişkisi ele alınmıştır.

2. TÜRKİYE’DE SOSYAL MEDYA VE İKİNCİ EKRAN KULLANIMI

Bilgisayar ve bilgisayar teknolojisinin kaynaklık ettiği pek çok teknolojik ürün (cep telefonu, tablet vs.) gerçek yaygınlığına ve niteliğine internetle birlikte kavuşmuştur. Bunu Web 2.0 kavramının ortaya çıkışı ile açıklamak daha doğru olacaktır. Herkesin katılabildiği ve içerik üretebildiği sanal bir ortamda kişiler arası iletişim ve etkileşim de bir değişime uğramış internet hayatın her alanında görünür bir hale gelmiştir. Günümüzde bu görünürlüğün en belirgin olduğu alanlardan biri de sosyal medya olmuştur. Sosyal medya mecraları da hızla büyümüş ve çeşitlenmiştir. Bu mecraların “teknolojik temelleri aynı olsa da etrafında şekillendikleri kültür ve yapı çeşitlenmekte kimileri mevcut sosyal ağları sürdürmeyi desteklerken, kimileri ise ortak ilgi alanları, politik görüş ve aktiviteler etrafında şekillenmektedir” (Boyd & Ellison, 2007, p. 210).

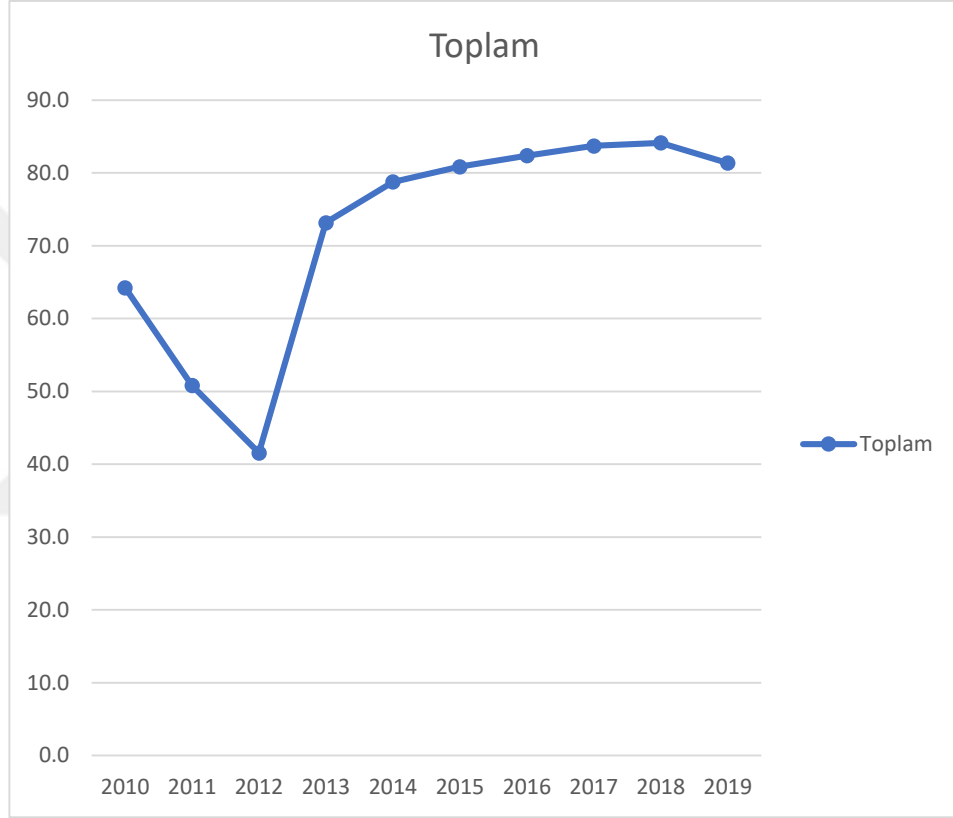
Türkiye’de sosyal medya üzerine çeşitli araştırmalar yapılmıştır. Bu çalışmalardan en önemlilerinden biri Umut Tümay Arslan Yeğen yürütücülüğünde gerçekleştirilen “İnternet Mecraları, Kanaat Oluşumu ve Dolaşımı: Kamusal ve Mahrem Arasında” projesidir. “Disiplinler arası bir yaklaşımla Türkiye’de internet kullanımının pratik ve algısal durumuna dair niceliksel ve niteliksel boyutları olan bir analiz hedefleyen ve üretilen bilginin Türkiye’de kamusal alan tartışmalarının bağlamına yerleştirilmesini” (Arslan Yeğen & Binark, 2011, p. 1) amaçlayan projede üç büyük şehirde (İstanbul, Ankara, İzmir) saha çalışması gerçekleştirilmiş ve Facebook, Twitter ve Ekşi Sözlük gibi mecralar incelenerek bu mecraların kullanıcıları ile mülakatlar gerçekleştirilmiştir. Çalışmanın niceliksel aşamasının en önemli katkılarından biri İnternette gerçekleştirilen aktivitelerin sıklıkları ve bu aktivitelerin hangi mecralarda yoğunlaştığının belirlenmesi olmuştur. 622 İnternet kullanıcısı ile gerçekleştirilen çalışmaya göre kullanıcılar en çok “İnternette gazete haber okumak (%57), arkadaşları ile sosyal ağlar üzerinden iletişim kurmak (%51) ve e-posta kontrol etmek (%49)” için internet kullanmaktadır. Bu kullanımların yoğunlaştığı sosyal medya mecralarının başında Facebook (%67) ve Twitter (%19) gelmektedir (Arslan Yeğen & Binark, 2011, pp. 57–58) . Çalışmada Twitter kullanıcılarının yarısına yakını bu mecraı kullanım amaçlarının siyasi ve toplumsal olayları takip etmek olduğunu belirtmişlerdir. Bu çalışmanın devamında 2016 yılında yine Umut Tümay Arslan Yeğen yürütücülüğünde gerçekleştirilen “İnternette

Karşılaşmalar: Twitter Örneğinde Kimlik ve Kamusalılık” başlıklı projede ise Twitter mecrası üzerine yoğunlaşmıştır. Aşağıdaki tablodan da anlaşılacağı üzere Twitter kullanıcı profillerine yönelik en belirgin veri eğitim düzeylerine ilişkindir. Kullanıcıların sadece yüzde 2,9’u Ortaokul ve altı eğitim düzeyine sahipken büyük çoğunluk lise ve üstü eğitim düzeyine sahiptir. Bir diğer önemli veri ise kullanıcıların yaklaşık yüzde 94’ünün 45 yaş ve altında yer alıyor olmasıdır. Dolayısıyla Twitter kullanıcı profilini genç ve eğitilmiş bir profil olarak tanımlamak yanlış olmayacaktır. Bu durumu destekleyen bir diğer çalışma ise Burak Özçetin (Özçetin, Arslan, Arun, & Tol, p.71) yürütücülüğünde gerçekleştirilen “Muhafazakarlarda Televizyon İzleme Eğilimleri: Kimlik, Popüler Beğeni ve Sınırlar” başlıklı projedir. Çalışma “dindar-muhafazakâr kesimlerin televizyon beğenilerini” odağa alsada nicel safhasında katılımcıların sosyal medya kullanımlarına ilişkin veriler de toplanmış ve analiz edilmiştir. Bu çalışmada da lise ve sonrası yaş gruplarında sosyal medya kullanımının arttığı ve ayrıca sosyo-ekonomik düzeyin artışıyla da böyle bir artıştan söz edilebileceği belirtilmiştir. Özçetin (2018, p. 128), dindarlığın beğenilerin şekillenmesinde ve ayrışmasında rol oynayıp oynamadığını sorguladıkları çalışmalarında yaş, cinsiyet ve siyasi kimlik gibi değişkenlerin daha ön plana çıktığını vurgulamıştır.

		Geçerli Yüzde
Cinsiyet	Erkek	48.4%
	Kadın	51.6%
Yaş	18-29	56.2%
	30-45	37.5%
	46 ve üstü	6.2%
Eğitim	Ortaokul ve altı	2.9%
	Lise ve yüksekokul	53.2%
	Üniversite ve üstü	44.0%
SES	AB	54.4%
	C	42.7%
	DE	2.8%
Parti	AK Parti	40.2%
	CHP	39.6%
	MHP	10.6%
	HDP	9.6%

Tablo 1. Twitter Kullanıcılarının Sosyo-Demografik Özellikleri (Arslan Yeğen, Tol, & Alkurt, 2016, p. 72)

TÜİK tarafından 2019 yılında gerçekleştirilen “Hanelerde Bilişim Teknolojileri Kullanımı (Türkiye, Kır, Kent)” isimli çalışmada internet kullanım oranı yüzde 75’e olarak tespit edilmiştir. Her yıl gerçekleştirilen bu çalışmalarda sosyal medya kullanımlarının da araştırılmaya başlandığı 2010 yılından 2013 yılına kadar sosyal medya kullanım oranlarında bir düşüş olsa da 2013 yılından itibaren sosyal medya kullanımlarında bir artış trendi gözükmemektedir.

Tablo2. Sosyal medya üzerinde profil oluşturma, mesaj gönderme veya fotoğraf vb. içerik paylaşma (TÜİK)

Türkiye’de sosyal medya kullanımının sürekli artış içerisinde olduğu iddia etmek yanlış olmayacaktır. KONDA’nın hem 2011 hem de 2013 yıllarında gerçekleştirdiği “İnternet ve Sosyal Medya Kullanımı” başlıklı araştırmalardan da anlaşılacağı üzere sosyal medya kullanımları artış göstermektedir.

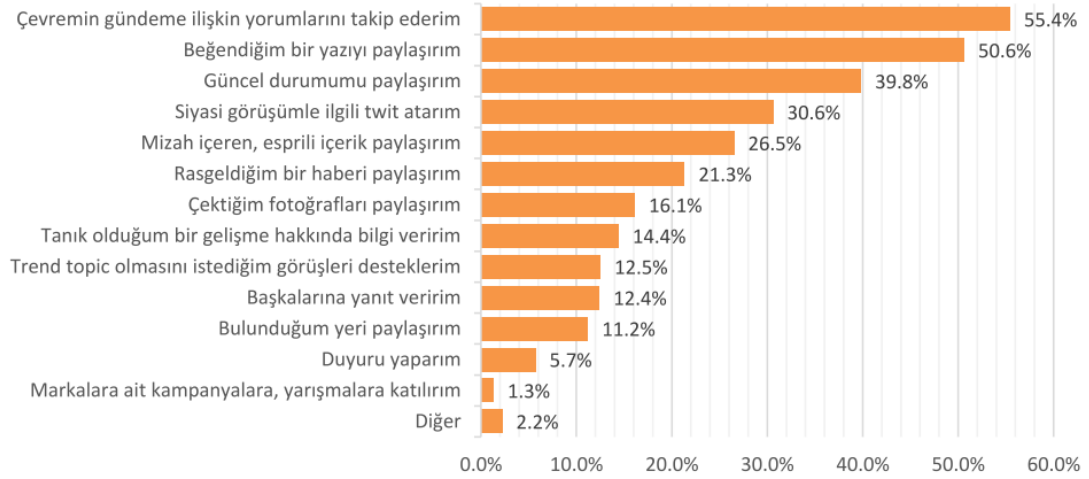
Facebook kullananlar 2011'den bu yana ülke genelinde yüzde 31'den yüzde 45'e neredeyse bir buçuk katı kadar artış göstermişse de internet kullanıcıları arasındaki oranı yüzde 73'den yüzde 76'ya nispeten düşük bir artış göstermiştir. Youtube ve Twitter kullananların sayısında da artış görülüyor ve internet kullanıcıları arasında Youtube kullananlar bir buçuk katına, Twitter kullanıcıları ise neredeyse üç katı çıkmış. Türkiye'de her altı yetişkinden birinin ve internet kullanan her üç yetişkinin birinin Twitter hesabına sahip olduğu görülmektedir (KONDA, 2013, p. 17).

Yine KONDA'nın 2019 yılında yayımladığı raporda Twitter kullanıcılarının yıllar içindeki gelişimleri ortaya koyulmuştur. Rapora göre 2011-2019 yılları arasında Twitter kullanıcılarının yaş dağılımları açısından çok fazla değişime uğramadığı ve her 10 Twitter kullanıcılarından altısının gençler olduğu belirtilmektedir. Rapordaki bir diğer önemli bulgu lise altı eğitime sahip Twitter kullanıcılarının oranının 2011-2019 yılları arasında artış gösterdiği, her beş Twitter kullanıcılarından birinin lise altı eğitime ikisinin lise ve ikisinin ise üniversite eğitime sahip olduğu ortaya koyulmaktadır. Lise altı kullanıcı sayısı artsa da sosyal medyadaki en eğitimli kümeyi Twitter kullanıcıları oluşturmaktadır (KONDA, 2019a, p. 43).

Hayat tarzları bakımından Twitter, 2013 yılından bu yana azalma eğilimine sahip olsa da Modern hayat tarzına sahip olanların daha çok kullandıkları sosyal medya kanalı olarak öne çıkıyor. Her 2 Twitter kullanıcılarından 1'inin Modern hayat tarzına sahip olduğunu görüyoruz. Buna karşın Geleneksel Muhafazakâr ve Dindar Muhafazakârların oranında da yıldan yıla artış gerçekleştiği görülüyor. 2013 yılında yüzde 32 olan Geleneksel Muhafazakârlar 2019 yılında yüzde 36'ya; yüzde 8 olan Dindar Muhafazakârlar da yüzde 11'e ulaşmış durumda (KONDA, 2019b, p. 44).

İnternet ve sosyal medya kullanımlarında görülen bu niceliksel artışlarla birlikte insanların sosyal medya kullanım pratiklerine ilişkin sorgulamalar da merkezi bir konu haline gelmiştir. Yine Arslan Yeğen'in çalışması bu konu hakkında fikir vermektedir. Çalışmada toplanan veriler ışığında Twitter kullanıcıları en çok çevrelerinin gündeme ilişkin yorumlarını takip etmek için bu mecraayı kullanmaktadır. Bunu beğendikleri yazıyı ve güncel durumlarını paylaşmak takip etmektedir. Çalışmada "güncel durumumu paylaşırım" kategorisi ile ifade edilen tam anlamıyla açıklanmasa da insanların etkileşime geçtikleri medyalar ile ilgili görüş ve fikirlerini paylaşmalarını bu kategoriye dâhil edebiliriz. Twitter'da güncel durumumu paylaşmak için bulunan kullanıcılar ile ilgili dikkat çeken bir diğer husus ise eğitim seviyesinin artması ile güncel durum paylaşma eğiliminin azalmasıdır. Yine toplumsal cinsiyet kategorilerini göz önüne aldığımızda

kadın kullanıcıların erkek kullanıcılara nazaran güncel durum paylaşma eğilimleri fazladır (Arslan Yeğen et al., 2016, pp. 184–185).

Tablo3. Twitter’da Gerçekleştirilen Aktiviteler (Arslan Yeğen et al., 2016, p. 182)

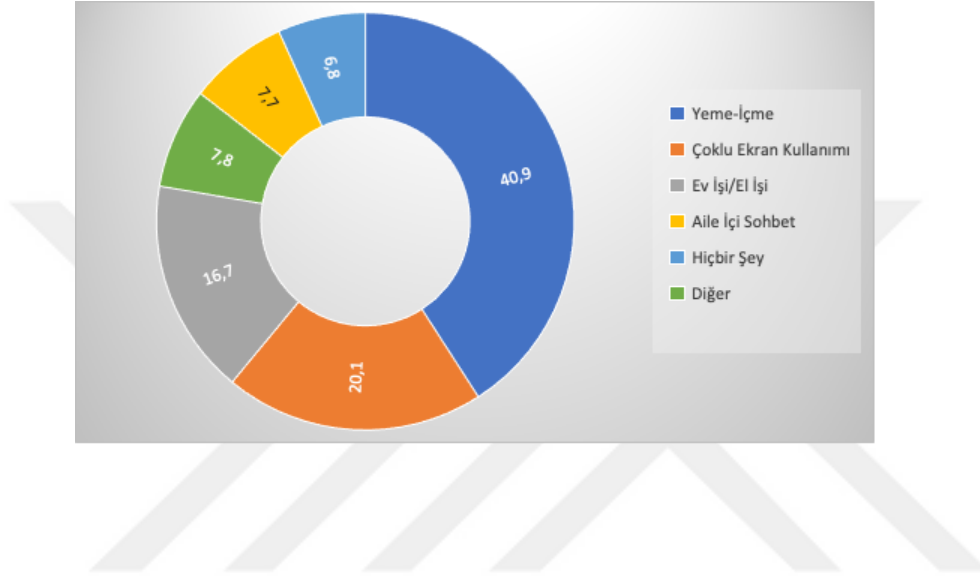
Bununla birlikte sosyal medya kullanımına eşlik eden etkinlikler özellikle sosyal medyanın gündelik hayatta nasıl eklemlendiğinin anlaşılması açısından dikkat çekici bir araştırma konusudur. İkinci ekran kavramı da özellikle televizyon izlemeye paralel bir şekilde sosyal medya kullanımını işaret etmektedir. İkinci ekran (second screen) kavramı televizyon izleme sırasında izlenen metin ile ilgili daha fazla bilgi edinmek ve metin ile ilgili tartışmalara katılmak için farklı bir dijital ekran ile internete veya sosyal medya sitelerine erişim durumunu kavramsallaştırmak için kullanılmaktadır (Gil de Zúñiga, Garcia-Perdomo, & McGregor, 2015, p. 793). İkinci ekran kullanım motivasyonları üzerine niceliksel ve niteliksel anlamda kapsamlı çalışmalar olmasa da hem ikincil ekranda ziyaret edilen mecralar hem de metin türleri bağlamında kullanım motivasyonları hakkında ipucu sunacak çalışmalar bulunabilmektedir.

Twitter’ı televizyon izleme sürecinde kullanmak izleyiciler arasında popülerliği artan bir pratik haline gelmektedir. İzleyiciler telefon, tablet ve dizüstü bilgisayar gibi ikinci ekranları kullanarak izledikleri yayınlar hakkında yorumlarını paylaşabilmektedir (Schirra, Sun, & Bentley, 2014, p. 2441). Schirra, Sun ve Bentley tarafından yapılan ve

canlı tweet atma motivasyonlarını belirlemeyi amaçlayan çalışmada televizyonda belirli bir programı izlerken tweet atma davranışını tetikleyen en önemli etkenlerden biri metnin olay örgüsünde yer alan üzüntülü ve acılı bir anda izleyicide oluşan duygunun dışa vurulmak istenmesi ihtiyacından doğmaktadır. Benzer şekilde komik anların da canlı tweet atma motivasyonda önemli bir yeri vardır. İzleyiciler ayrıca belli bir program hakkında tweet atarken farklı arkadaşlar edinme fırsatı da elde etmektedir. Ayrıca izleyiciler attıkları tweetlerin program yapımcıları tarafından takip edildiğini ve kendi görüşlerinin yapılacak yeni programlarda önemli olduğu düşüncesi taşımaktadır. Çalışmadaki bir diğer önemli bulgu ise çalışma katılımcılarının Twitter'ı canlı tweet atmak için daha sık kullandıklarıdır. Facebook postlarının daha kalıcı ifadeler için uygun olduğunu Twitter'ın ise daha kısa ve geçici paylaşım yapma imkânı dolayısıyla daha uygun olduğu yönünde görüş bildirmeleri olmuştur (Schirra et al., 2014, pp. 2446–2449). Twitter'ın insanların etkileşime girdikleri medya metinleri ile ilgili görüşlerini en çok paylaştıkları mecra olması izleyici çalışmaları açısından da Twitter'ı bir veri kaynağı olarak önemli bir noktaya getirmektedir. Benzer bir çalışmada (Han & Lee, 2014) da ikincil ekran kullanımına ilişkin benzer motivasyonlar saptanmıştır. Kore'de gerçekleştirilen çalışmada, “izlenen programın bıraktığı izlenim hakkında etkileşime geçme”, “bilgi edinme ve paylaşma”, “beraber izleme (coviewing) hissi”, “başkalarının düşüncelerini merak etme” ve “farklı program önerileri edinme” gibi motivasyonlar ön plana çıkmıştır. Bu çalışmada ayrıca bu motivasyonların farklı program türlerine göre farklılaşmaları üzerinde de durulmuştur. Örneğin bir drama izleyenler daha çok “izlenen programın bıraktığı izlenim hakkında etkileşime geçme” motivasyonu ile ikincil bir ekran kullanırken, haber izleyenler daha çok “bilgi edinme ve paylaşma” motivasyonu ile ikincil ekran kullanmaktadır (Han & Lee, 2014, p. 241). İkincil ekran kullanımını politik iletişim bağlamında ele alan başka bir çalışmada ise Türkiye, Çin ve Brezilya gibi ülkelerde ikincil ekran kullanımının daha çok bilgi edinme için kullanım oranının Almanya, Birleşik Krallık ve Amerika Birleşik Devletleri gibi ülkelere nazaran daha fazla olduğu ve bunun potansiyel açıklamalarından birinin Türkiye, Çin ve Brezilya gibi ülkelerde medyaya olan güvenin düşük (Reporters without border, 2016 raporuna atıfla) olması ifade edilmiştir (Gil de Zúñiga & Liu, 2017, p. 214).

Türkiye'de de ikincil ekran kullanımına ilişkin çalışmalar bulunmaktadır. 2018 yılında gerçekleştirilen araştırmada Türkiye'de günde ortalama 3 saat 34 dakika televizyon

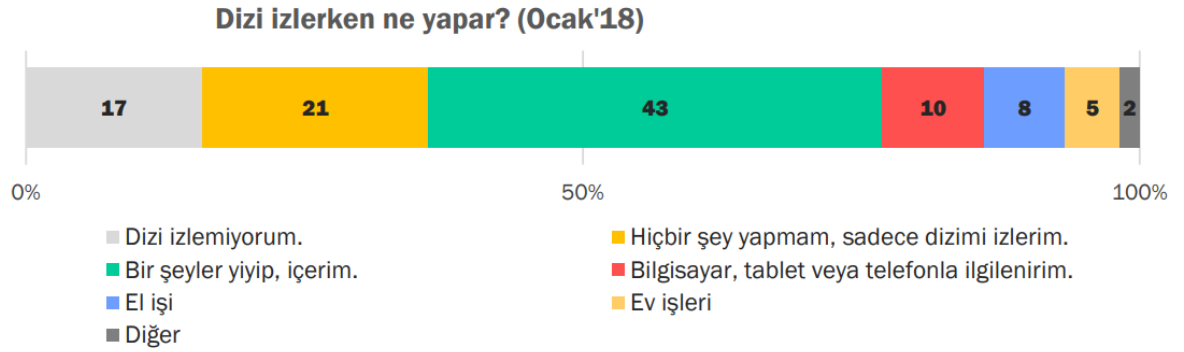
izlendiği sonucuna ulaşılmıştır (RTÜK, 2018, p. 25). Aynı araştırmada Türkiye’de televizyon izleyicilerinin televizyon izlemeleri sırasında en çok gerçekleştirdiği etkinliklerden biri yeme içme ile birlikte çoklu ekran kullanımı olarak belirlenmiştir. Televizyon izleyicilerin yüzde 20,1’inin televizyon izlerken aynı zamanda ikincil bir ekran kullandıkları tespit edilmiştir.

Tablo4. Televizyon Yayınlarını İzlerken Yapılan Aktiviteler (RTÜK, 2018, p. 151)

Televizyon yapımcılarının sosyal medya kullanıcılarının kendi programları hakkında yorum yapabilmeleri için hashtag kullanımları giderek yaygınlaşmaktadır. Haber programlarından, tartışma programlarına, dizilerden reality showlara pek çok programın yayınlanma sürecinde ilgili yapımların bağlamıyla ilgili pek çok hashtag, program yapımcıları tarafından tayin edilerek sosyal medya mecralarında yapılacak tartışmaların hangi kavram üzerinden ilerleyeceği belirlenmekte, izleyicilerin konu ile ilgili yorumları daha kolay takip edebilmeleri ve kendi görüşlerini daha görünür kılabilmeleri sağlanmaktadır. Bu sayede izleyicilerin ikincil ekran kullanımları yönlendirilmeye çalışılmaktadır. Yukarıda TÜİK tarafından yapılan araştırmada tespit edilen “Televizyon Yayınlarını İzlerken Yapılan Aktiviteler” istatistiklerinde genel olarak televizyon izlerken yapılan aktivitelere ilişkin istatistikler verilmişken KONDA’nın (KONDA,

2019a, p. 26) Ocak 2018’de gerçekleştirdiği araştırmada bu istatistikler dizi izleme özelinde belirlenmiştir.

Tablo5. Dizi İzlerken Gerçekleştirilen Aktiviteler(KONDA, 2019a, p. 26)

TÜİK ve KONDA’nın araştırmasında bir şeyler yiyip içme oranları birbirine yakın oranlardayken, genel olarak televizyon izleyicilerinin ikincil ekran kullanımı yüzde 20 civarlarındayken, dizi izleyicileri için bu oran yüzde 10 olarak gerçekteşmektedir.

İkincil ekran kullanımına ilişkin istatistik veriler ve ikincil ekran kullanım amaçlarından da anlaşılacağı gibi özellikle televizyon programları ile sosyal medya üzerinden önemli bir etkileşim sağlanmaktadır. Michel de Certeau 1980 yılında yazdığı Gündelik Hayatın Keşfi isimli kitabında, televizyonun gündelik hayattaki yeri ve izleyici-televizyon ilişkisine dair tespitlerine yer vermektedir. Michel de Certeau da (2009, p. 105–106) kitabında izleyicilerin tüm bu metinler ile etkileşimleri dolayımından ne imal ettikleri sorusunu sormanın önemli olduğunu belirtmektedir. De Certeau insanların herhangi bir meta ile fiziksel olarak etkileşime girebildiklerini ve bu metalleri dönüştürebildiklerini fakat televizyon izleyicisinin televizyon metinlerinin (meta) tamamen dışında kaldığını ifade etmektedir. Dolayısıyla izleyicinin “saf, katıksız bir alıcı yani çok biçimli ve narsist bir aktörün aynası olan bir alıcı olmak adına tüm yaratıcılık hakları elinden alınmış durumdadır.” 80’lerde yapılan bu tespit günümüzde sosyal medya ve televizyon etkileşimi bağlamında belirli bir oranda (2018 yılında Türkiye’de ikincil ekran kullanımı

yüzde 20 iken ABD’de televizyon izlerken “sürekli” ve “sık sık” ikincil ekran kullandığını ifade edenlerin oranı yüzde 45³ olarak belirlenmiştir) geçerliliğini yitirmiştir.

De Certeau televizyon izleyicisini karşı karşıya olduğu üründen dışlanmış olarak nitelese de günümüzde sosyal medya mecraları özellikle Twitter televizyon izleyicisine bir uzam açmakta, metin ve bu metnin diğer izleyicileri ile etkileşime geçmesini sağlamakta ve hatta kendi fikir ve düşüncelerinin metnin (televizyon programının) yapım aşamasında dikkate alındığı güdüsüyle hareket etmesini sağlamaktadır.

De Certeau (2008) kitabında temel olarak “tüketim” olarak isimlendirebileceğimiz bir üretim alanından bahsetmektedir.

Aslında, yayılmacı, merkezci, gösterişli ve gürültücü, ussal bir üretimin karşısında tamamen farklı, başka bir üretim, "tüketim" olarak nitelendirebileceğimiz bir üretim biçimi yer almaktadır. Tüketim bir üretim biçimi olarak, kendine özgü kurnazlıklara sahiptir, fırsatlara göre parçalanıp ufalanır, kaçak avlandığı yerler vardır, gizli kapaklıdır ama sürekli mırıltılar çıkarır. Sonuç olarak bu üretim neredeyse hiç görünmez çünkü kendisini, kendine ait ürünlerle gösteremez (ya da bunları sergilemek için kendine ait bir yer bulabilir mi ki acaba?); kendisini ancak kendisine dayatılanları kullanma sanatıyla ifade edebilir. (de Certeau, 2008, p. 106)

Televizyon bağlamında düşündüğümüzde sosyal medyayı izleyicinin yaratıcılığını sergileyeceği alanlardan biri olarak ifade edebiliriz. Dolayısıyla televizyon izlerken ikincil ekran kullanımının artması izleyici çalışmaları için de önemli bir dönüm noktası potansiyeli taşımaktadır. İkincil ekran kullanımı sonrası oluşan büyük miktardaki veri bu alanda çalışan araştırmacılar için televizyon izleme pratiklerini anlamada hem niceliksel hem de niteliksel açıdan önemli bir veri kaynağı sunmaktadır (Harrington, Highfield, & Bruns, 2013, p. 406).

Yukarıda da belirtildiği üzere Türkiye’de günde ortalama 3 saat 34 dakika televizyon izlenmektedir. Bu sürede insanlar en çok haberler ile birlikte yerli dizileri (ayda ortalama 15 gün) izlemeyi tercih etmişlerdir (RTÜK, 2018, p. 53). Türk dizileri sadece iç piyasada değil Ortadoğu’dan Balkanlara pek çok ülkede kendine seyirci bulmuştur. Türk dizilerine

³ <https://www.nielsen.com/us/en/insights/article/2018/juggling-act-audiences-have-more-media-at-their-disposal-and-are-using-them-simultaneously/> Erişim tarihi 05/07/2020

gösterilen bu büyük ilgi dolayısıyla Türkiye Amerika'dan sonra en çok dizi ihraç eden ülke olmuştur⁴.

Dizilerin bu kadar popüler olması onları politik olarak da önemli bir konuma getirmektedir. Dizilerin politikleşmesi, politika ve televizyon arasındaki ilişkinin farklı boyutları ile açıklanabilir. Diziler ilk olarak ideal bir vatandaşlık profili çizerek ve milliyetçi duyguları harekete geçirerek, ulusal kimliği inşa etmek amacıyla politika tarafından araçsallaştırılmaktadır. Ek olarak dizilerin sosyal meseleleri ele alması ve dizi karakterlerinin bu meseleler ile ilişkilendirilmesi izleyiciye politik bir bakış açısı sunmaktadır (Cetin, 2014, pp. 2462–2463).

Çetin, Türkiye bağlamında ise dizilerin politikleşmesini iki farklı husus ile ifade etmektedir. İlk olarak dizilerin politikleşmesini bir trend olarak değerlendiren Çetin, bazı dizileri belirli politik mesajları izleyiciye ileten diziler olarak görürken bazılarını ise politik birer manifesto olarak niteler. İkinci olarak ise dizileri farklı politik duruşları olan gruplar için birer mücadele alanı olarak ifade etmektedir (2014, p. 2463). Bu bağlamda Diriliş Ertuğrul dizisi hem politik bazı söylemlerin izleyiciye aktarılması hem de iktidarın politik bir manifestosu olarak konumlandırılabilir. Ayrıca bu tez çalışmasında da analiz edildiği üzere dizi iktidara karşı eleştirel bir politik duruş sergileyen izleyici için de bir karşıt söylem üretme aracı olarak ön plana çıkmaktadır.

---

⁴ <https://www.theguardian.com/tv-and-radio/2019/sep/13/turkish-tv-magnificent-century-dizi-taking-over-world> (Erişim tarihi: 26 Kasım 2019)

3. NEDEN DIRİLİŞ ERTUĞRUL?

Diriliş: Ertuğrul dizisi 10 Aralık 2014 tarihinde devlet televizyonu TRT 1’de yayınlanmaya başlayan ve “Türk milletinin dirilişinde en önemli rollerden birine sahip olan tarihi bir kahramanın, Ertuğrul Bey’in, Anadolu’yu yurt edinirken karşılaştığı zorluklarla mücadelesini”⁵ konu alan bir dizidir. Dizi temelde ileride Osmanlı İmparatorluğuna dönüşecek Kayı Beyliği ile Anadolu’ya akınlar düzenleyen Moğollar, askeri bir Hristiyan tarikat olan Tapınak Şövalyeleri ve Bizans Tekfurları arasında geçen mücadeleleri konu almaktadır. Dizi genel olarak Kayı Beyi Ertuğrul ve Alpleri etrafında şekil almakta, dönemin gündelik yaşantısını bütünsel bir şekilde ele almaktan ziyade askeri karşılaşmaları ön plana çıkarmaktadır.

Toplamda beş sezon ve 150 bölüm olarak yayımlanan dizi final yapmış ve yerini ATV kanalında yayınlanmaya başlayacak ve Osmanlının kurucusu Osman Gazi’nin hayatını konu alan Kuruluş Osman dizisine bırakmıştır⁶. Dizi 2014 yılının sonunda yayınlanmaya başlasa da ortaya çıkış serüvenini daha öncesinde 2011-2014 yılları arasında yayınlanan Muhteşem Yüzyıl dizisi ilişkilendirmemiz mümkündür. Erdoğan’ın 25 Kasım 2012 tarihinde Kütahya’da Zafer Havaalanı açılış töreninde yaptığı konuşmada Muhteşem Yüzyıl dizisi ile ilgili yaptığı aşağıdaki konuşma o dönemde önemli bir tartışma yaratmıştır,

“Kardeşlerim biz Dumlupınar’daki şehitlerimizin zihniyetiyle hareket ediyoruz. Kardeşlerim biz Domaniç’teki o Osmanlı’yı kuran ruhun anlayışla hareket ediyoruz. Ne diyor muhalefet. Sizin Gazze’de ne işiniz var diyor. Siz Suriye ile neden ilgileniyorsunuz diyor. Lübnan’dan, Kosova’dan, Irak’dan Azerbaycan’dan, Myanmar’dan, Afganistan’dan, Somali’den size ne diyor. Hiç kusura bakmasınlar. Biz yedi milyarlık bu dünyanın içinde yaşıyoruz. Bizim görevimiz nedir bunu çok iyi biliriz. Ecdadımızın at sırtında gittiği her yere biz de gideriz her yer ile biz de ilgileniriz. Ama bunlar televizyon ekranındaki ecdadımızı zannediyorum o Muhteşem Yüzyıl belgeselindeki gibi tanıyor. Bizim öyle bir ecdadımız yok. Biz öyle bir Kanuni tanımadık. Biz öyle bir Sultan Süleyman tanımadık. Onun ömrünün 30 yılı at sırtında geçti. Sarayda o gördüğünüz dizilerdeki gibi geçmedi. Geçmedi bunu çok iyi bilmemiz lazım. Bunu çok iyi anlamamız lazım. Ve ben o dizilerin yönetmenlerini de o televizyonun sahiplerini de milletimin huzurunda kınıyorum ve bu konuda da ilgilileri uyarmamıza rağmen yargının da gerekli kararı vermesini bekliyoruz. Böyle bir anlayış olamaz. Bu milletin değerleri ile oynayanlara milletçe gereken dersin milletçe gereken cevabının hukuk içinde verilmesi gerekir. Biz şehitlerimizin bulunduğu, şehitliklerimizin bulunduğu, kardeşlerimizin yaşadığı her yere gider onların sorunları ile ilgileniriz.”

⁵ Dizinin resmi tanıtım sayfasında dizinin konusu bu şekilde açıklanmaktadır. (trt.tv/diziler/dirilis-ertugrul) Erişim tarihi: 12/10/2019

⁶ Dizinin yapımcısı Mehmet Bozdağ’ın dizinin ilk fragmanını ilan ettiği twiti. <https://twitter.com/mmehmetbozdag/status/1181956086305345536>

Bu konuşmanın ardından Muhteşem Yüzyıl dizisinin temsil ettiği tarihin gerçekliği hususunda pek çok haber yapıldı. Muhteşem Yüzyıl dizisi RTÜK’e en çok şikâyet edilen yapımlardan biri oldu⁷. Dizi başladığı 5 Ocak 2011’den 22 Mayıs 2014 tarihine kadar RTÜK’e toplam 233.199 kez şikâyet edildi. RTÜK’den tarafından yapılan açıklamaya göre ise şikâyetlerin temel sebebi tarihin yanlış tanıtılması ve tarihe hakaret edilmesi üzerineydi⁸. Bu tartışmaların ardından Osmanlı dönemini konu alan birçok dizi (Filinta, Diriliş Ertuğrul ve Payitaht Abdülhamid) özellikle devlet televizyonu TRT’de yayımlanmaya başladı. Bu dizilerin sadece Muhteşem Yüzyıl dizisine tepki olarak ortaya çıktıklarını iddia etmek tabii ki kısıtlı bir yorum olacaktır. Bu diziye bir karşıtlık oluşturmalarına ek olarak Ak Parti’nin Yeni Osmanlıcı politikalarıyla birlikte gündelik yaşamda Osmanlı ile ilişkili anlatı ve sembollerin çoğalması ve Osmanlıya olan ilginin artması da bu tarz dizilerin yayınlanması ve izleyici bulabilmesi hususunda önemli bir etken olarak ifade edilebilir.

Osmanlıcılık kavramı sadece Ak Parti döneminde değil Cumhuriyetin kuruluşundan beri önemli bir tartışma konusu olmuştur. Osmanlıcılık kavramı, bir politik anlatı olarak, 19.yüzyılda Osmanlı Devleti’nin dağılma döneminde, Osmanlıyı yıkılmaktan kurtaracak, Osmanlı içinde yaşayan farklı etnik ve dini gruplar arasında eşitlik öngören bir ideolojiyi ifade eder.

“Cumhuriyet Türkiye’inde Osmanlıcılık denilince aslında Osmanlılıktan, bireysel kimliğin toplumsal hafızanın bir parçası olarak Osmanlı geçmişine ya da mirasına çeşitli derecelerde verilen önemden, her şeyiyle Osmanlı taraftarlığı yahut hayranlığından bahsetmek yerinde olur (...) Genel olarak bakıldığında bu konuda Cumhuriyet döneminde üç farklı gruptan ya da bakış açısından söz edilebilir:

- a) Osmanlı saltanatını veya hanedanını özleyenler, savunanlar ve geri getirmek isteyenler;
- b) Bağlı oldukları milliyetçi-muhafazakâr ideolojileri gereği ‘mazi’ olarak Osmanlı geçmişini ve mirasını önemseyenler, yüceltenler ve bunlarla övünenler;
- c) Soğuk savaş döneminin sona ermesinin ardından Türkiye’nin ve yakın çevresinin karşılaştığı iç ve dış sorunlara bir çözüm olarak ‘Osmanlı barışı’ ya da ‘neo-Osmanlıcılık’ modelini öne sürenler.” (Çetinsaya, 2013, p. 361)

⁷ <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/en-cok-bildirim-muhtesem-yuzyil-icin-yapildi/151038> Erişim Tarihi: 12/10/2019

⁸ <https://www.rtuk.gov.tr/haberler/3787/165/rtuk-baskani-prof-dr-davut-dursun-muhtesem-yuzyil-neticede-bir-belgesel-degil-dizidir-bir-kurgu-soz-konusudur-ancak-kurgu-bile-olsa-yayincilarin-izleyicinin-hassasiyetini-gozetmesi-gerekir.html> Erişim Tarihi: 12/10/2019

Yukarıda da aktarıldığı üzere Osmanlılık fikri ortaya çıkış şartlarından farklı bir fikre veya fikirlere evrilmiştir. 19. yüzyılda pek çok ulusun yaşadığı imparatorlukta bu ulusları bir arada tutmak için ortaya çıkan bu fikir, günümüzde bir ulus devletin sınırları içine hapsedilmiştir. Cumhuriyetin ilk yıllarında Osmanlı geçmişinden bir an önce kopuş yönünde politikalar izlenmiş ve laik bir ulus devlet içinde Osmanlılık söylemi kendine yer bulamamıştır.

Cumhuriyet döneminde bastırılan Osmanlıya ait semboller Ak Parti iktidarıyla birlikte geri dönmüş, dış politikadan edebiyata, medyadan eğitime kadar pek çok alanda Osmanlı ile ilgili sembollerin dolaşımı artmıştır. Dolayısıyla gündelik yaşam ve popüler kültürde de Osmanlıya ait semboller görünürlük kazanmıştır. Osmanlı geçmişi popüler kültür ürünleri olarak tanımlayabileceğimiz televizyon dizilerine de konu olmuştur. Bu dizilerden en önemlisi ve en çok takip edileni Diriliş Ertuğrul dizisi olmuştur. Dizi izleyici sayısı ve reytingleri⁹ ¹⁰ ile diğer dizilerden daha önemli bir konumda olmasının yanında, etki potansiyeli gündelik hayata ve siyasi söyleme eklemlenmesiyle artırmaktadır. Bu eklemlenmeler en çok politik iktidar tarafından gerçekleştirilmektedir.

Cumhurbaşkanı Erdoğan Milli Kültür Şurasında gerçekleştirdiği konuşmasında Osmancık ve Küçük Ağa gibi bir neslin üzerinde etkili olan dizilere atıfla Diriliş Ertuğrul dizisinin ülke içinde ve ülke dışında ilgi ile takip edildiğini ifade etmiş bundan sonraki süreçte de yatırımlarında bu gibi dizilere çok daha fazla yer vermeleri gerektiğini ifade etmiştir¹¹.

Yine başka bir konuşmasında Erdoğan'ın aşağıda yer alan ifadeleri iktidar tarafından bu dizilere atfedilen önemi ortaya koymaktadır:

TRT, dönem dizileriyle çok önemli bir adım attı. Diriliş son dönemlerde 7'den 70'e tüm halkımızın hayranlıkla izlediği bir dizi. 'Yapılmaz, yapamayız' diyenlere karşı aslında Diriliş çok önemli bir cevap olmuştur. İnaniyorum ki bu ekip bundan sonra çok daha farklı dizileri arka arkaya getirecektir. 13 yaşında torunum sadece yayımlandığı akşamı değil, tekrarını da izliyor. Daha küçük torunlarım da izliyor. Onlara özgüven kazandırıyoruz. Körfez ülkelerini ziyaretimde herkes 'çok güzel bir dizi, bunları biz de alalım' diyordu.

⁹ <https://www.gzt.com/hayat/3-nisan-reyting-sonuclari-dirilis-ertugrul-son-bolumleriyle-reytingleri-salliyor-3491721>

¹⁰ <https://twitter.com/trt1/status/1103574069633605633>

¹¹ <https://www.dailymotion.com/video/x5drk87> Erişim Tarihi :13/10/2019

Şimdi yeni bir adım daha atılıyor Sultan Abdülhamid'le ilgili. Kut'ül-Amare ilgili bir çalışmanın olduğunu biliyorum¹².

Dizinin setini de ziyaret eden¹³ Erdoğan pek çok defa diziden övgü ile bahsetmiştir. Yine dizinin oyuncularını Türkiye'nin farklı şehirlerinde pek çok etkinliğe katılmış ve ilgi odağı olmuşlardır^{14 15}. Dizinin müzikleri de resmi karşılama törenlerinden okul zillerine¹⁶ pek çok yerde kullanılmıştır. Azerbaycan Devlet Başkanı İlhan Aliyev'in 2015 yılında gerçekleştirdiği Türkiye ziyaretinde Cumhurbaşkanlığı Sarayında yapılan resmî törende Diriliş Ertuğrul dizisinin jenerik müziği karşılama müziği olarak kullanılmıştır¹⁷. Dizinin dolaşıma soktuğu bir diğer önemli sembol de Kayı Boyu logosu olmuştur.

Dizi Türkiye'de olduğu kadar Ortadoğu ve Balkan ülkeleri başta olmak üzere dünyanın pek çok yerinden izleyici kitlesine sahiptir¹⁸. Bu hususta ne film yapımcıları ne de yayıncı televizyonların paylaştığı net bir veri olmasa da bazı göstergeler dizinin pek çok ülkede izleyici bulunduğunu göstermektedir. Bu göstergelerin başında Netflix'in diziyi yayınlamaya başlaması gelmektedir ve dizinin Netflix'te yayınlanmaya başlamasının ardından dizi pek çok ülkede izleyici bulmuştur. Netflix'in yanında pek çok farklı çevrimiçi platform diziyi yayınlamaya başlamıştır. Ortadoğu'da yayın yapan ALNOOR TV platformu dizinin yeni bölümlerinin yayınlanmasının ardından üç saat içinde altyazılı olarak platformlarında yayınlamaktadır. ALNOOR TV platformu kurucusu Katarlı Abdullah Ahmed el-Haşimi dizinin Ortadoğu'daki popülerliğini şu şekilde açıklamaktadır.

¹² <https://www.sabah.com.tr/gundem/2017/03/09/yapilamaz-denenlere-en-buyuk-cevap-dirilis-ertugrul-dizisidir> Erişim Tarihi :13/10/2019

¹³ <https://www.youtube.com/watch?v=4oKOCVzg8aY> Erişim Tarihi :13/10/2019

¹⁴ <https://t24.com.tr/haber/fetih-yuruyusunda-dirilis-ertugrul-izdihami,600243> Erişim Tarihi :13/10/2019

¹⁵ <https://www.yenisafak.com/video-galeri/haber/dirilis-ertugrul-oyunculari-fetih-kutlamalarinda-siir-okudu-2095600>

¹⁶ http://sahinbeydumlupinaral.meb.k12.tr/icerikler/okul-zil-sesleri-degisti_4463642.html Erişim Tarihi: 13/10/2019

¹⁷ <https://www.cnnurk.com/video/turkiye/aliyevi-karsilama-torende-dirilis-sarkisi> Erişim Tarihi :13/10/2019

¹⁸ Dizinin IMDB sayfasında diziyi yayınlayan 24 ülkenin kanalları listelenmiştir fakat bu liste eksiktir. Örneğin dizi Venezuela resmi devlet televizyonu TVES'de de yayınlanmasına rağmen bu kanal listede yer almamaktadır. Dizi hakkında çıkan değişik haberlerde dizinin yayınlandığı farklı sayıda ülkeden bahsedilmesine rağmen dizinin tam olarak kaç ülkede yayınlandığına ilişkin resmi bir açıklama yoktur. https://www.imdb.com/title/tt4320258/companycredits?ref_=tt_ql_4#distributors <https://www.aa.com.tr/dunya/dirilis-ertugrul-venezuelada-yayinda/1292314>

Tercüme edilen bölümler, yüklenir yüklenmez dizinin sıkı takipçileri tarafından büyük ilgi görüyor. Yeni bölümün tercüme edildiği açıklandığı anda 100 bin kişi siteye giriş yapıyor. Dizinin tercüme edilen ilk bölümü şu ana kadar 3,5 milyon kişi tarafından izlendi. İlk bölüm Türkiye'de bile bu kadar izlenmemişti. Sitemizde dizinin en çok izlendiği ülkelerin başında 600 binle Suudi Arabistan geliyor. Onu 400 binle Kuveyt takip ediyor. Sonrasında da Mısır, Cezayir, Fas ve Katar geliyor.¹⁹

Bu platformların dışında dizinin farklı dillere çevirisini yaparak yayınlayan farklı platformlar bulunmaktadır. “Ertugrulonline.co.uk” ve “osmanonline.co.uk” gibi platformlar kitlesel fonlama aracılığıyla edindikleri fonlarla diziyi İngilizce, Bengalce ve Urduca gibi dillere çevirip yayınlamaktadır. Bir başka gösterge ise dizilerle birlikte görünürlük kazanan bazı kültürel aksesuar ve ürünlerin dizinin yayınlandığı ülkelere olan ihracatının artmasıdır. Dizilerde sıklıkla kullanılan şapka, teşbih, yüzük ve kıyafetler ile birlikte lokum ve baklava gibi bazı yiyeceklerin dizilerin yayınlandığı ülkelere olan ihracatlarının artması bu dizilerin popülerliği hakkında önemli ipuçları sunmaktadır²⁰.

Dizinin bu kadar popüler olması ve politik söylem ile eklemlenmesi bazı devletlerce “tehdit” olarak algılanmaktadır. Türk dizileri birçok Ortadoğu ülkesinde yayın yapan Suudi medya kuruluşu MBC tarafından yayından kaldırılmıştır²¹. Aynı medya kuruluşu yayından kaldırılan Osmanlı dizilerine karşı büyük bütçe ile hazırlanan Ateş Krallıkları isimli bir diziyi yayınlamaya başlamıştır²². Bu dizi Ak Parti sözcüsü Yasin Aktay tarafından Yeni Şafak gazetesindeki köşe yazısında şu şekilde değerlendirilmiştir:

Son yıllarda Arap dünyasında Türk dizilerinin bu kadar rağbet görmesi, bu kadar geniş bir etki alanına kavuşması, Arapların Türk kardeşleriyle kucaklaşmaya ne kadar hasret olduklarını gösteriyor aslında. Özellikle Diriliş Osmanlı, Payitaht Abdülhamit, Kutu'l Amare ve hatta diğer popüler dram dizilere olan rağbet bile bu hasretliğin ifadesidir. Bu dizilerin hiçbir yerinde aslında Araplarla Türkler arasındaki herhangi bir ihtilafı konuya girilmiyor. Söz konusu propagandalara cevap telaşı bile yok. Bu diziler bugünkü Arap rejimlerini hiçbir şekilde hedef almıyor. Onlara düşmanlık etmek, onlara karşı halkı kızdırmak gibi bir niyeti veya boyutu hiç yok. Buna rağmen MBC'den bu dizilerin etkisini kırmaya dönük ilk büyük projenin doğrudan Osmanlıyı hedef almış olması çok manidar.

Dizinin Mısır'da da popülerlik kazanmasıyla birlikte²³ Mısır İslam Hukuku resmi kurumu Daru'l İfta'da Diriliş Ertuğrul ve Kurtlar Vadisi dizilerinin izlenmemesi yönünde bir fetva yayınlamıştır. Fetvada dizilerin Erdoğan'ın Osmanlı İmparatorluğunu geri getirme

¹⁹ <https://www.aa.com.tr/tr/kultur-sanat/-arapca-dirilis-ertugrul-200-milyon-kez-izlendi/772006>

²⁰ <https://www.aa.com.tr/tr/ekonomi/dirilis-ertugrul-arap-cografyasina-e-ihracati-patlatti/1413291>

²¹ <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-43372733> (erişim tarihi 16.02.2020)

²² <https://tr.euronews.com/2019/12/02/osmanliyan-anlatan-40-milyon-dolarlik-ates-kralliklar-dizisi-propaganda-m-tarihi-gerceklik-m> (erişim tarihi 16.02.2020)

²³ <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/misirin-minik-ertugrulu/977453> (erişim tarihi 16.02.2020)

hayallerine hizmet etmesinin yanı sıra “askeri operasyonlarına kılıf bulma”, “kurtarıcı halife rolünü ihraç etme” ve “Ortadoğuda hegemonya kurma” gibi amaçlarına hizmet etmeleri gerekçesiyle bu dizilerin izlenmemesi gerektiği ifadeleri yer almaktadır²⁴ ²⁵. Ayrıca fetvada dizinin dini açıdan da çarpıklıklar içerdiği, “İslam hukukundaki hükümleri "şiddet ve cinayet" şeklinde lanse” edildiği ifade edilmiştir²⁶.

Bir tarafta dizinin kendi iktidar söylemleri için tehlikeli karşıt söylemler üretme potansiyeline karşın yasaklama, fetva ve alternatif diziler ile tepkilerini ortaya koyan iktidarların yanında dizinin söylemini kendi politik söylemleri ile uyumlu bularak dizinin izlenilmesini tavsiye eden iktidarlara da rastlamak mümkündür. Bunun en önemli örneklerinden biri olarak Pakistan ön plana çıkmaktadır. Pakistan başbakanı Imran Khan dizinin devlet televizyonu PTV’de Urduca olarak yayınlanmasını istemesinin ardından dizi Pakistan’da büyük popülerlik kazanmıştır. Imran Khan kendi ülkesinde film endüstrisinin yapımlarının Amerikan ve Hindistan yapımlarının taklitleri olduğunu, şanlı İslam geçmişinin ve Müslüman kahramanların ön plana çıkarılmasından ziyade Batılı değerlerin ön plana çıkarılmasını eleştirmiş ve bu açıklama ülkesinde Diriliş Ertuğrul’un yayımlanmasına önemli bir zemin hazırlamıştır²⁷. Benzer şekilde Malezya kraliçesinin de diziye karşı olan hayranlığını açıklaması dizinin Malezya’da popülerlik kazanmasında etkili olmuştur²⁸.

Popüler kültür ürünü olarak televizyon dizilerinin gündelik yaşamda önemli bir hale gelmeleri politik iktidarları da bu alanda etkin rol oynamaya yöneltmiştir. Her politik iktidar kendi söylemlerine uygun bir tarih anlatısı haricinde gündelik hayatta yer edinen söylemlere karşı kendi anlatılarını dolaşıma sokacak ürünleri ortaya koymaya çalışmıştır. Hem Diriliş Ertuğrul ve Kuruluş Osman gibi hem de Ateş Krallıkları gibi dizilerin ortaya çıkış süreçleri bu yargıyı destekler niteliktedir. Muhteşem Yüzyıl anlatısının karşısına konulacak yeni bir anlatı Diriliş Ertuğrul ve Kuruluş Osman gibi pek çok diğer tarihsel

²⁴ <https://aawsat.com/turkish/home/article/2124476/m%C4%B1s%C4%B1r-fetva-kurumundan-t%C3%BCrk-dizilerini-izlemeyin-%C3%A7a%C4%9Fr%C4%B1s%C4%B1-%C3%BClkede-tart%C4%B1C5%9Fma> (erişim tarihi 16.02.2020)

²⁵ <https://tr.sputniknews.com/ortadogu/202002101041372343-misirdan-turk-dizilerini-izlemeyin-fetvasi-erdoganin-hegemonya-hayallerine-hizmet-ediyor/> (erişim tarihi 16.02.2020)

²⁶ <https://www.independentturkish.com/node/130261/siyaset/m%C4%B1s%C4%B1r-fetva-kurumundan-t%C3%BCrk-dizilerini-izlemeyin-%C3%A7a%C4%9Fr%C4%B1s%C4%B1> (erişim tarihi 16.02.2020)

²⁷ <https://asiatimes.com/2020/05/ertugrul-sparks-questions-over-pakistani-nationalism/>

²⁸ <http://www.anews.com.tr/life/2019/11/26/malaysian-queen-says-cant-get-enough-of-turkish-series>

anlatıyı doğurmuş, bu dizlerin anlatisının gündelik yaşamda popülerliğini artırması ile de Ateş Krallıkları gibi farklı anlatılar ortaya çıkmıştır.

Dizinin politik söyleminin iktidarın politik söylemi ile olan paralellliğini ortaya koyan pek çok akademik çalışma vardır (Carney, 2018; Çevik, 2019; Özçetin, 2019). Burak Özçetin (2019) dizinin popülist söylemini Altın Kelebek ödülleri dizi ödül aldıktan sonra yaşanan kriz çerçevesinde değerlendirdiği makalesinde dizinin Ak Parti'nin politik retorik ile uyumlu son derece ideolojik bir tarihsel anlatı sunduğunu ifade eder. Dizinin ana karakteri Ertuğrul Bey'in dizide mücadele ettiği dış güçler (Tapınakçılar, Haçlılar, Moğollar ve Bizanslar) ve bu dış güçlerle iş birliği yapan kendi obasındaki ve diğer Türk Beyliklerinde güçler ile mücadele etmesi AK Parti'nin mevcut siyasi söylemleri ile uyum taşıdığını ve popülist söylemlerini desteklediğini savunur (Özçetin, 2019, p. 6). Özçetin popülizmin basitçe politik parti ve liderler seviyesinde "biz" ve "diğerleri" mantığı olmadığını, medya ve popüler kültür araçlarının popülist söylemi üretme ve yaygınlaştırmada etkili araçlar olduğunu ileri sürer.

Senem Çevik (2019, p. 227) ise tarihi konu alan Diriliş ve Payitaht gibi televizyon dizilerinin, iktidarın politik söylemleri ve muhafazakâr vizyonu ile uyumlu olduğunu ve AK Parti'nin popülist-milliyetçi söylemini meşrulaştırmak için tarih ile şimdi arasında bir paralellik kurmada işlevsel bir rol aldığını belirtmektedir.

4. POPÜLER KÜLTÜR

Kitle kültürünün ortaya çıkışı, kültürün ve gündelik yaşamın ticarileşmesiyle birlikte, popüler kültür kavramı da önem kazanmaya başlamıştır. Popüler kültür, kavram olarak 1920 ve 30'larda ortaya çıkmaya başlasa da bazı yazarlar kavramın geçmişini Roma dönemindeki festivallere kadar dayandırmaktadır (Strinati, 2004, pp. 1–2).

Popüler kültür basitçe insanların geneli tarafından beğenilen ve erişilebilir olan film, müzik, kıyafet vb. şeyler olarak tanımlanır (Storey, 2018, p. 5; Strinati, 2004, p. xv). Fakat bu niceliksel tanım popüler kültür kavramını tanımlamada önemli olsa da kavram ile ilgili yeterli bir çerçeve sunmamaktadır.

John Storey “Cultural Theory and Popular Culture” isimli kitabında popüler kültür kavramı için altı farklı tanım sunmaktadır (Storey, 2018, pp. 5–12). Bunlardan ilki başta da belirttiğimiz gibi niceliksel bir tanımdır ve insanların geneli tarafından sevilen şeyleri ifade eder. İkinci olarak Storey popüler kültürü “yüksek kültür” dışında kalan her şey olarak tanımlar. Bu tanımda popüler kültür aşağı ve değersiz bir kültür olarak nitelenmektedir. Bu tanımla ilgili en önemli problemlerden biri popüler ve yüksek kültür arasındaki ayrışmanın çoğu zaman belirgin olmamasından kaynaklanmaktadır. Örneğin Shakespeare oyunları ilk ortaya çıktığı zamanlarda popüler kültür ürünleriyken şimdilerde ise yüksek kültürün somut örnekleri arasında yer almaktadır. Üçüncü tanım ise popüler kültür ile kitle kültürünü eşitleyen bir tanımdır. Bu tanıma göre popüler kültür ticari bir kültürdür ve kitlesel bir tüketim için seri olarak üretilir ve tüketicilerini homojen bir grup olarak görür. Dördüncü tanım üçüncü tanımın tam aksine popüler kültürün yukarıdan dayatılan bir kitle kültürü olarak ortaya çıkamayacağını popüler kültürün insanlardan kaynaklandığını ileri sürer. Beşinci tanım ise Antonio Gramsci'nin hegemonya kavramından hareketle popüler kültürün ne yukarıdan dayatılan bir kitle kültürü ne de halk kültürü olduğunu, alt grupların direnişi ile hâkim grupların baskısı arasındaki mücadeleden kaynaklandığını ileri sürer. Son olarak ise Holt Parker (2011, p. 158), Storey'in altıncı tanımını bir tanımdan ziyade bir analiz yöntemi yaklaşımı olarak niteler. Altıncı yaklaşım post modern bir perspektiften yüksek kültür ve popüler kültür arasındaki ayrımı kaldırır.

Popüler kültürün ortaya çıkışından bu zamana kadar üç temel teorik mesele tartışılmıştır. Bunlardan ilki popüler kültüre nelerin ve kimlerin karar verdiği hususudur. Popüler kültürün toplumun kendi dinamikleri dolayımından mı ortaya çıktığı yoksa gücü elinde tutanlar tarafından sosyal kontrolü sağlamak için dayatılan bir şey mi olduğu sorusu popüler kültür tartışmalarının önemli sorularındandır. İkinci teorik mesele ise ticarileşme ve endüstrileşmenin popüler kültüre etkileri ile ilgilidir. Kültürün ticari bir meta formunda üretilebilme olanaklarıyla birlikte kârlılık kriterinin niteliğın önüne geçip geçmeyeceğı hususu popüler kültür tartışmalarında önemli bir yer tutmaktadır. Son olarak popüler kültürün ideolojik boyutu önemli bir tartışma alanıdır. Popüler kültür alanının mevcut hiyerarşı ve egemenliğın devamına mı hizmet ettiğı yoksa toplum için bir direniş imkânını içinde barındırıp barındırmadığı meselesi teorik olarak tartışılmıştır (Strinati, 2004, p. 3).

John Fiske (2012, pp. 32–33) popüler kültür araştırmalarının üç yöneliminden bahsetmektedir. Bunlardan ilki “popüler kültürü bir iktidar modeline oturtmaksızın kutsayan bir yönelimdi. Bu yönelim toplumsal farklılıklardan nihai bir harmoni üreten popüler kültürü, ritüel bir toplumsal farklılıklar yönetimi biçimi olarak gören uylaşıma dayalı bir model olmuştur”. İkinci yönelim popüler kültürü bir iktidar modeline oturtmasına rağmen iktidarın “egemenlik altına alma güçleri üzerine öylesine fazla yoğunlaştı ki, gerçek bir popüler kültürün var olmasını bütünüyle olanaksız hale getirdi. Popüler kültürün yerine kültür endüstrisi tarafından dayatılan kitle kültürü konuldu.” Son yönelim ise popüler kültürü bir mücadele alanı olarak gören iktidarın gücünü kabul ederken popüler kültürü “daha çok bu güçlere direnmek, onlardan sıyrılmak ve onlarla baş etmek için kullanılan popüler taktikler üzerine yoğunlaşır... Her yerde bulunan gizli egemen ideoloji pratikleri üzerinde durmak yerine, ideolojinin kendisini ve değerlerini böyle sert ve ısrarlı biçimde korumasına neden olan gündelik direnişleri ve kaçmaları anlamaya çalışır.”

Hall’a (2016, p. 228) göre popüler kültür dahil etme (containment) ve direnme (resistance) kutupları arasında salınan bir kavramdır. Hall bu salınım içerisinde popüler kültüre ilişkin farklı tanımları eleştirerek kültürel çalışmalar açısından popüler kültüre bakış açısını ortaya koymuştur. İlk olarak ticari ve niceliksel bakış açısının ortaya

koyduğu tanımı eleştirmiştir. 20.yy. boyunca çok sayıda insan kültür endüstrisinin ürettiği kültürel metaların “keyfini çıkarmıştır.” Bununla birlikte işçi sınıfının da bu kitleye dahil edilmesi zorunluluğu ortaya çıkmıştır. Hall bu niceliksel bakış açısının insanları pasif ve “kültürel birer ahmak” (cultural dopes) olarak konumlandırmasını eleştirir. Hall’un eleştirdiği ikinci tanım ise popüler kültürü halkın yapageldiği şeyler olarak tanımlamaktadır. Fakat Hall bu tanımı betimleyici bir tanım olarak görse de insanların yaptığı her şeyi betimlemenin popüler kültürü ayırt etmemizde bir faydası olmayacağı yönündedir. Ek olarak halk (people) olarak tanımlayacağımız topluluğun net olmaması, halk ile halktan olmayan arasındaki ayrımın belirgin olmaması ve elit/ dominant kültür ile sıradan halk kültürü arasında karşıtlık ve geçişliliğin net olarak ortaya koyulamamasını doğurmaktadır. Dolayısıyla bu bakış açısının neyin popüler olup olmadığını belirleme hususundaki yetersizliği Hall tarafından eleştirilmiştir. Stuart Hall’un önerisi ise;

Popüler kültürü dinamik bir mücadele alanı olarak görmektir... mücadele tüm anlamlandırma pratikleri için de geçerlidir. Bu açıdan bakıldığında popüler kültür homojen bir bütünlük arz etmekten çok uzaktır; içinde hem direniş hem kabullenme öğelerini, geçmiş ve geleceğin nüvelerini; isyanı ve boyun eğmeyi; birbirleri ile çelişen, çatışan kültürel öğeleri bulabileceğimiz dinamik bir mücadele alanıdır. Bu, kültürel alanı sürekli bir savaş alanı kılan kültürel mücadelenin diyalektikliğidir ki, bu savaşın hiçbir zaman kesin kazananı olmaz, sadece ele geçecek ve kaybedilecek stratejik konular söz konusudur (aktaran Özçetin, 2018, p. 188).

Hall’un popüler kültür tanımı Gramsci’nin hegemonya kavramı ile ilişkilidir. Hall’e göre popüler kültür, hegemonyanın ortaya çıktığı ve güvence altına alındığı alanlardan biridir. Hall popüler kültürü iktidarın kültürü ve ona karşı verilen mücadele ile rızanın ve direnişin üretildiği bir alan olarak görür (Hall, 2016, p. 239). Hall hegemonya kavramını egemen sınıfın alt sınıfların yaşadığı zihinsel ve yapısal sınırları belirleyerek gerçeklik tanımları üzerinde egemenlik kurması olarak tanımlar. Hegemonyanın kurulmasındaki en önemli uğraklardan biri ise “rıza”nın kazanılmasıdır. Hegemonya sadece zorlama ile değil alt sınıfların rızasının kazanılmasıyla elde edilir (Hall, 2018, p. 318). Fakat hegemonya dolayısıyla rıza direk olarak ideolojik bir eklemlenme ile oluşmaz. Bunların gündelik hayat içerisinde sürekli yeniden üretilmesi gerekmektedir. Hall hegemonyanın kırılabilir bir yapıda olduğunu, kalıcı olarak sürdürülemeyeceğini bazen güvence altına alınıp bazı durumlarda ise hegemonya kurma mücadelesinin kaybedebileceğini ifade etmektedir . Bununla birlikte ideolojik karşıt eğilimlerin (izleyici alımlaması, sosyal dolaşım vs) baskın formların “çatlaklarında” ortaya çıkabileceğini ve bu çatlaklardan

ortaya çıkan direnişin hegemonya kurma mücadelesini başarısızlığa uğratabileceğini öne sürmektedir (Lull, 1995, p. 35). Hall'un hegemonyanın gündelik hayat düzeyinde sürekli yeniden üretilmesi gerektiği yönündeki görüşü hegemonyayı yine popülerliğini gündelik hayattan alan popüler kültür ile ilişkili hale getirmektedir. Dolayısıyla hegemonya ve popüler kültür gündelik hayat düzleminde birbirlerini tamamlayan kavramlar olarak önümüze çıkmaktadır. Ayrıca popüler kültürün hegemonya mücadelesini de içermesi onu politik bir düzleme taşımaktadır.

John Fiske (2012, p. 32) popüler kültürü iktidar ilişkilerinin daimi bir parçası olarak görmektedir. Fiske popüler kültürün, iktidarın egemenlik altına alma biçimleri ile ona direnme ve ondan kaçınmanın çeşitli biçimlerinin askeri stratejiler ile gerilla taktikleri arasındakine (De Certau'ya atıfla) değişmez mücadelenin izlerini taşıdığını ileri sürmektedir. Hatta popüler kültürün sosyal sistem içerisindeki farklı konumlara da hitap edecek şekilde , hegemonik gücün çelişkili yönlerini de içinde barındırması gerektiğini ve bu direniş potansiyelinin popüler kültürün var olması için bir gereklilik olduğunu ifade etmektedir. Dolayısıyla içinde direniş potansiyeli taşımayan ve insanların kendi anlamlarını oluşturmalarına alan açmayan popüler metinlerin var olamayacağını ileri sürmektedir (Fiske, 2005, p. 2).

Fiske popüler kültürün taşıdığı anlamın metnin kendisinden anlaşılamayacağını, metnin içinde olduğu bağlam ve sosyal ilişkiler çerçevesinde aktifleştirilmesi ve anlamlandırılması dolayımından anlaşılabilirliğini ifade etmektedir. Bu anlamlandırma süreci de popüler kültür ürününün insanlar tarafından gündelik hayatlarına eklenmesi sonucu ortaya çıkmaktadır (Fiske, 2005, p. 6). Hegemonik güçlerin anlam üzerindeki tabii kılma dolayısı ile rıza oluşturma mücadelesi bu anlamlandırma süreçleri içerisinde kaybolabilir veya semiyotik bir direniş (semiotic resistance) ile tersine çevrilebilir. Fiske'in semiyotik direniş olarak adlandırdığı ve politik aktif bir direnişten farklı bir noktaya koyduğu bu direniş biçimi popüler kültür içinde hegemonik gücün anlam üzerindeki baskısına ve zihinleri sömürgeleştirme amacına karşı oluşturulan söylemsel araçları iktidardan farklı kullanarak ortaya konan bir direniş biçimidir (Fiske, 2005, p. 178).

Hem hegemonya kavramını hem de popüler kültür kavramını ele aldığımızda her iki kavramın da var oluşları toplumun onayına ve gündelik yaşamlarına eklemelerine

bağlıdır. Hegemonya, iktidarın anlam ve ideolojik söylemlerini doğrudan fiziksel bir baskı ile empoze edemediğinden ve toplumun rızasını kazanmayı amaçladığından direniş potansiyelini de içinde barındırmaktadır. Benzer şekilde popüler kültürün ürünlerinin popüler olması Fiske'in de belirttiği gibi insanların kendi anlamlarını oluşturmaya alan açmasına bağlıdır. Dolayısıyla bu iki kavram neredeyse iç içe geçmiş durumdadır. Yine bu kavramların alan açtığı direniş potansiyeli makropolitik seviyeden ziyade gündelik hayatın ayrıntıları içerisinde daha görünür olmaktadır (Fiske, 2005, p. 10).

Günümüz Türkiye'sinde popüler kültür ve iktidar ilişkisi de özellikle medya metinleri bağlamında önemli bir konudur. İktidar film yapım ve yayım konusunda Kültür Bakanlığı sinema yapım destekleri ve sınıflandırma kurulları ile²⁹, televizyon ve Netflix gibi online platformları ise RTÜK³⁰ ile kontrol altında tutma çabasıdadır. Bu tez çalışmasında Diriliş Ertuğrul dizisi bir popüler kültür metni olarak ele alınacak ve metnin okunma biçimleri Twitter üzerinden elde edilecek veriler üzerinden ortaya konulmaya çalışılacaktır. Popüler kültür kavramının net bir tanımı olmadığından ve çerçevesinin çizilmesi zor bir kavram olduğundan bu çalışmanın dayanacağı popüler kültür kavramını açıklamak faydalı olacaktır. Öncelikle bu çalışma popüler kültürün ne yukarıdan dayatılan ne de tabandan gelen bir şey olmayacağı üzerinde şekillenmektedir. Diriliş Ertuğrul dizisi her ne kadar iktidarın üzerine "yatırım" yaptığı bir metin olsa da dizinin gündelik hayata eklenmesi tamamen metnin önerdiği şekilde olmamaktadır. Örneğin Kayı Beyliği'nin simgesi bu dizi ile birlikte ün kazansa da bu sembol popülerliği dolayısıyla iktidara muhalif bir siyasi parti tarafından logo olarak kullanılabilir. Dolayısıyla çalışma popüler kültürün iktidar ve halk arasında egemenlik kurma ve kaçınma mücadelesi arasındaki karşıtlık arasında şekillendiğini varsaymaktadır. Bu çalışmada dizinin söylemine karşı oluşturulan karşıt söylemler analiz edildiğinden tam da popüler kültür tanımında olduğu gibi egemenlik kurma ve kaçınma stratejileri ortaya konulmuş olacaktır.

---

²⁹ <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2019/01/20190130-7.htm> (3. Madde) (erişim tarihi 03.11.2019)

³⁰ <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2019/08/20190801-5.htm> (erişim tarihi 03.11.2019)

5. KÜLTÜREL ÇALIŞMALAR OKULU VE İZLEYİCİ ARAŞTIRMALARI

Kültürel çalışmalar, sosyal ve beşerî bilimler alanlarında dünyayı anlamamızda ve kültürü inşa etmemizde dilin merkezi bir konuma gelmesinde kurucu bir rol üstlenmiştir. Aslında “dilsel dönüşüm”ün de kendisi daha geniş bir perspektifte iki yönde kurulan “kültürel dönüşümün” bir parçası olmuştur. Kültürel dönüşümün ilk yönü kültürün herhangi başka bir olguya indirgenmeden kendi işleyiş ve mantığı içinde ele alınmasıydı. İkincisi ise daha önce kültür kavramından bağımsız ele alınan sosyal şekillenmenin (social formation) artık kültür kavramı ile beraber ele alınmasıydı (Baker & Galasinski, 2001, p. 1).

Kültürel dönüşümün ardından kültür kavramının algılanış biçimi de büyük ölçüde değişti. Kültür roman, resim, film vs. gibi içinde estetiği barındıran şeylerden ziyade toplumsal yapı içinde “anlam”ın üretimi ve değişimi olarak ele alınmaya başlandı. İki insanın aynı kültüre ait olduğunu söylemek kabaca onların dünyayı kavrayış biçimlerinin dolayısıyla kendi duygu ve düşüncelerini aynı şekilde ifade edebildiklerini söylemek anlamına geliyordu (Hall, 1997, p. 2).

“Kültürel çalışmaları okulu için kültürel alan toplumsal iktidar ilişkilerinin kurulduğu ve yeniden üretildiği alanlardan biridir. Okul kültürel alanla ilgili her türlü indirgemeci ve kolaycı yaklaşımı reddetmiş ve kültürü yapı/ özne, yüksek kültür/ popüler kültür gibi ikilikler üzerinden ele alan basitleştirici şemaları sorgulamıştır.”(Özçetin, 2018, p. 186)

Kültürel çalışmaların kültür kavramı için geliştirdiği “anlam” inşası vurgusu, yapısalcılık ve post-yapısalcılık kavramlarını da onunla ilişkili hale getirmiş oldu. Hem yapısalcılık hem de post-yapısalcılık kavramları kültürün analiz edilmesi, anlamın oluşum ve dolaşım süreçlerini anlamlandırabilmek adına kültürel çalışmalar alanına önemli teorik katkılar sunmuştur. Chris Barker’a göre (2010, p. 1291) yapısalcılık ve post-yapısalcılığın kültürel çalışmalar içindeki yerini anlayabilmemiz için Marksizm’in kültürü teorileştirmede karşılaştığı problemleri anlayabilmemiz gerekir. Marksist kültür teorisinde, yapı-üstyapı kavramları çerçevesinde yapının yani ekonomik üretimin kültürel üstyapı üzerinde güçlü bir etkisinin olduğu varsayılmaktadır ve bu durum Marksist kültür teorisinde ekonomik bir indirgemeciliğe yol açmaktadır. Fakat kültürel çalışmalar kuramcıları ekonominin yanında kültürün bağımsız belirleyicileri üzerine de eğilmeyi önermişlerdir (Barker, 2010, pp. 1291–1292).

Yapısalcılık fikri dilbilimsel yapısalcılığın kurucusu Ferdinand de Saussure çalışmalarına dayanmaktadır. Saussure dilin gerçekliği yansıtmadığını fakat kendi içinde anlamı inşa ettiğini savunur. Saussure göre anlamlandırma sistemi gösteren (signifier) ve gösterilen (signified) kavramlarıyla birlikte anlaşılır hale gelmektedir. Gösterilen ve gösteren arasındaki ilişki nedensizdir. Gösteren ve gösterilen arasındaki nedensizlik anlamın evrensel ve kesin olmasından ziyade tarihsel ve kültürel alanda belirlendiğini önerir. Saussure anlam üzerindeki çalışmaları daha çok dil üzerine olsa da onun dil üzerinden geliştirdiği bu metodolojik katkıyı Barthes insan ilişkilerini, objeleri ve resimleri analiz etmekte kullanır (Barker, 2010, p. 1292). Barthes anlamlandırma sürecini Saussure'ün anlamlandırma sürecine farklı bir boyut ekleyerek geliştirir. Barthes'ın düzanlam (denotation) ve yananlam (connotation) kavramlarıyla açıklamaya çalıştığı anlamlandırma sürecinde düzanlam gösterenin betimsel anlamını işaret ederken, yananlam gösterenin daha geniş kültürel kodlarla ilişkilendirilmesini işaret eder (Baker & Galasinski, 2001, p. 5). Örneğin Türk bayrağındaki kırmızı renk bir yabancı için sadece bir rengi temsil etse de kendini Türk olarak tanımlayan bir kişi için "kan"ı temsil edebilir. Yine Barthes yananlamın hegemonik bir şekilde doğallaştığı, normal ve doğal olarak kabul edildiğinde mitleştiğini öne sürmektedir.

Yapısalcılık temelli metin analizleri sadece metne önem vermekle eleştiriliyordu. Eleştiriler metnin izleyiciler tarafından inşa edilen anlamları anlamada yeterli olmayacağını, metnin çok anlamlı yapısının sadece metin analizlerinden ortaya çıkarılamayacağını savunuyordu. İzleyiciyi de işin içine katan yeni kavramlar ve metodolojiler ortaya çıkmaya başladı. Kültürel Çalışmalar Okulu da yeni kavram ve metodolojiler açısından izleyici araştırmalarına önemli katkılarda bulunmuştur. İzleyici araştırmaları genelde etki ile yani izleyicilerin medya metinleri ile olan ilişkisi ve bu metinleri kendi gündelik yaşamları bağlamında nasıl alımladıkları ile ilişkilidir. İzleyici araştırmalarının kronolojik olarak etki araştırmaları, kullanımlar/ doyumlar yaklaşımı ve kodlama/ kodaçıklama aşamaları olarak geliştiğini varsayan bir kanı vardır.

Etki araştırmalarının tarihine baktığımızda bu araştırmaların tarihsel sürecin dört farklı evre çerçevesinde ele alınabileceği görülmektedir. McQuail (2010) medya etki araştırmalarının zaman ve mekân boyutlarına ek olarak değişen teknoloji, tarihsel olaylar, baskı gruplarının etkinlikle ve hatta sosyal bilim alanındaki trenler bağlamında şekillendiğini belirtmektedir. Bu şekillenmenin dört evrede açıklanabileceğini ifade

etmektedir. 1900'den 1930'lu yıllara kadar olan dönemi kapsayan birinci evrede basın, film ve radyo gibi kitle iletişim araçlarının kitlelerin düşünce ve tutumları ile birlikte iktidarların kitlelerin yaşayış biçimlerini kendi isteklerine göre şekillendirme de önemli araçlar olduğu ve bu araçların insanlar üzerinde güçlü etkiler oluşturduğu varsayımı hakimdi (McQuail, 2010). Bu varsayım özellikle 1. Dünya Savaşı döneminde ve iki savaş arası dönemde önemli bir kavram olan propaganda kavramı ile yakından ilişkilidir. İkinci evre 1930'dan 1960'lara kadar olan dönemde güçlü etkiler varsayımının ampirik araştırmalar ile sınanmasını kapsamaktadır. Bu dönemdeki araştırmalar özellikle savaş sonrası dönemde televizyonun etkilerine odaklanmış ve araştırmadaki değişkenler çeşitlendirilerek (medya içerikleri, yaş, cinsiyet, eğitim, kişilik tipleri vs.) medyanın etkileri daha karmaşık bir süreç olarak ele alınmıştır. Farklı değişkenlerin bir arada ele alınması ile birlikte medyanın mevcut sosyo-ekonomik ve politik iklim içinde bireyi etkileyebilecek pek çok faktörden yalnızca bir tanesi olduğu dolayısıyla medyanın etkilerinin abartıldığı fikri bu dönemin en önemli katkılarından biridir. Üçüncü evre güçlü etkiler paradigmasında olduğu gibi medyanın önemli ve etki potansiyelinin olduğu paradigmasından hareket etmesine rağmen birinci evrede olduğu gibi bu etkilerin kısa vadede ve direkt olarak gerçekleşmediğini ve daha uzun bir dönemde dolaylı olarak gerçekleştiğini varsaymaktadır. Dördüncü evre de ise medyanın uzun veya kısa vadede sosyal gerçekliği şekillendirdiği fakat izleyicinin medya ile olan ilişkilerini ve medyada yer alan metinleri nasıl yorumlayacakları üzerinde kontrol sahibi oldukları varsayılmaktadır. Dolayısıyla bu paradigma etkilerin ortaya konabilmesi için niteliksel ve etnografik araştırma yöntemlerinin de daha deneysel ve davranışçı yöntemler ile birlikte kullanılmasını önermişlerdir (McQuail, 2010, pp. 453–476). Günümüzde ise daha çok izleyiciyi aktif bir özerklik bağlamında, özellikle yeni medya aygıtları ve teknolojileri ile etkileşim içinde, medyanın ideolojik söylemlerinin farkında ve medyada kullanışlı ve anlamlı şeylerin peşinde ele alan bir eğilim vardır (Karen & Nightingale, 2003, p. 76).

Kültürel çalışmalar içinde de izleyiciyi (metin ile ilişki kuran kişi) anlamı oluşturan aktif bir tüketici olarak ele alan pek çok çalışma yapılmaya başlanmıştır. Bu perspektifi önceleyen kurucu ve öncü çalışmalardan ilki Stuart Hall'un Kodlama/Kodaçım (Encoding/Decoding) makalesidir. "Makalede Hall o zamana kadar hâkim olan Amerikan iletişim modelleriyle, estetik ve kitle kültürünün edilgen tüketicileri olarak izletkile kavramsallaştırmasıyla bağını kesin olarak koparır. Bunların yerine ise çözümleme için

yeni bir söz dağarcığı ve yeni bir kültürel üretim ve alımlama koyar” (Turner, 2016, p. 107). Kitle iletişim kuramlarının iletişim sürecini doğrusal bir şekilde teorileştirmelerini eleştirerek, üretim, dolaşım, dağıtım, tüketim ve yeniden üretim safhalarını içeren birbirini besleyen fakat karakteristik safhalardan oluşan bir şekilde de ele alınabileceğini önerir (Hall, 2001a, p. 508). Hall makalesinde dört aşamalı teorik bir anlam iletişimi kuramı önermektedir. Hall’un modelinin en önemli iddialarından biri tüm bu safhalar iletişim sürecinin tamamlanmasında önemli bir yere sahipken hiçbir safha bir sonraki safhayı kendi kodlandığı biçimiyle garanti altına alamamaktadır. Dolayısıyla mesaj nasıl kodlanırsa kodlansın metin ile ilişki kuracak kişinin bu mesajı kodlanacağı şekliyle alımlayacağını garanti altına alamaz. Hall metin ile ilişki kuracak kişilerin metinleri alımlama biçimleri ile ilgili olarak üç farklı ilişki türü önerir:

Hâkim-hegemonik konum ya da tercih edilen okuma; müzakereli konum ve karşıt konum. Hâkim-hegemonik konum, mesajın kodlanma ve kodaçımı süreçleri arasındaki örtüşmenin azami olduğu, yani verilmek istenen mesajın, mesajın hedefleri tarafından büyük ölçüde alındığı alımlama biçimini anlatır. Müzakereli konum ise mesajın alımlanması sürecinde kabul ve ret öğelerinin bir arada yer alabildiği bir alımlama sürecidir. Son sırada ileilmeye ve verilmeye mesajı alanlarca tümüyle reddedildiği ve direnişle karşılaştığı karşıt konum yer alır (Özçetin, 2018, p. 189).

Hall’un bu modeli ilk defa David Morley’in Nationwide projesinde ampirik olarak test edilmiştir. Morley Çağdaş Kültürel Çalışmalar Merkezi tarafından fonlanan projede ilk olarak Charlotte Brunson ile 1969-1984 yılları arasında BBC’de yayınlanan Nationwide isimli haber magazin (news magazin) programının metinsel bir okumasını gerçekleştirir ve bu çalışma *Everyday Television: Nationwide* (1978) ismiyle yayımlanır. Ardından ise programın metinsel bir okumasından ziyade program izleyicileri üzerine yapılan *The Nationwide Audience: Structure and Decoding* (1980) isimli çalışma David Morley tarafından yayınlanır. Bu çalışmaların ortaya çıktığı tarihsel süreçte Althusser, Walter Benjamin, Gramsci, Barthes ve Eco gibi önemli düşünürlerin çalışmaları önemli bir yer tutmaktaydı. Bu düşünürlerin çalışmaları genel anlamda ideolojinin sosyal düzenin devamlılığı ve yeniden üretilmesi daha özelde ise medyanın ideolojiyi yaymadaki rolü hususunda Morley’nin çalışmalarına önemli teorik araçlar sağladı (Morley & Brunson, 1999, p. 5).

Morley ve Brunson Nationwide programının metinsel bir analizini gerçekleştirdikten sonra Morley “The Nationwide Audience: Structure and Decoding (1980)” isimli

çalışmada, kodaçımleme sürecinin yaş, cinsiyet, sınıf, politik görüş, eğitim seviyesi, alt kültür aidiyeti, konu ve bağlam gibi etkenler çerçevesinde farklılaşabileceği hipotezini sınamayı amaçlamaktadır (Morley & Brunson, 1999, pp. 147–148). Bu amaçla farklı sınıf ve mesleklerden (siyahiler, işçiler, öğrenciler vs.) gruplarla odak grup görüşmeleri gerçekleştirir. Bu çalışma daha sonrasında izleyicilerin kodaçımleme farklılıklarını sadece sınıf aidiyeti bağlamında kavramsallaştırdığı gerekçesiyle eleştirilmiştir. Morley, izleyici çalışmalarında bireyleri sosyal bir kategorinin (sınıf, cinsiyet) temsilcileri konumuna indirgemenin izleyici çalışmaları açısından bir tehlike içerdiğini ayrıca çalışmada sadece sınıfsal bir kavramsallaştırmadan ziyade izleyici kodaçımleme sürecinin sadece sınıf bağlamında değil sosyal statünün farklı boyutlarıyla da (cinsiyet, ırk) ele almayı amaçladıklarını ifade etmiştir. Morley çalışmasındaki verileri daha sonra yeniden analiz eden Kim (2004)'in de çalışmasına atıf yaparak aslında sosyal statünün kendisinin çalışmasında vurgulandığından daha da belirleyici olduğunu ifade etmiştir (Morley, 2006, p. 108). Bu çalışma yöntem açısından, bazılarının Morley'in kendisinin de katıldığı birçok açıdan eleştirilmiştir.

Gruplar içerisindeki okumalarda çok az farklılık olduğu bulgusu bu okumaların sorgulanmasına yol açmaktadır. Sanki içerisinde bir mutabakat süreci işlemiştir ve çalışma ancak bu mutabakatın oluşumuna dair yargılarda bulunmalıdır; oturma odasında aile ile birlikte televizyon izlerken giriştiğimiz normal bireysel kodaçım süreci hakkında değil... Şüphesiz Nationwide gibi bir programı normal tüketim ortamının -akşamüstü, evde- dışında göstermek programın doğasını değiştirmektedir. Bu stratejinin benimsenmesi televizyon programı ile izlerkitle arasındaki ilişkinin önemli unsurlarından birini es geçmektedir: her şeyden evvel o programı seçmeyi. Morley Nationwide programını aksi takdirde bu programı izlemeyecek olan ve programla ilgilenmeyen gelişigüzel bir şekilde seçilmiş insanlara izletiyordu. Programa yönelik izlerkitle tepkileri tutarsız bir şekilde ele alındı; bazıları araştırmacı tarafından yeniden yorumlanıp rafine hale getirilirken diğerleri olduğu gibi alındı. Maalesef izlerkitle yorumlarının kendileri de metin muamelesi görmeli ve yapılandırma daha incelikli çözümlenmelere tabi tutulmalıydı. Ve son olarak, Aile Televizyonu'nda Morley'nin (1986: 40-4) kendisinin de kabul ettiği üzere, üretilen anlamlarla bunların sınıf gibi derin' toplumsal yapılarıdaki kökleri arasındaki ilişki hakkında kaba varsayımlarda bulunma tuzağına düşmüştü. Lakin bütün bunlara rağmen Nationwide İzlerkitlesi televizyon metninin çok anlamlılığının kuramsal bir soyutlama değil, etkin, doğrulanabilir ve belirli bir özellik olduğunu görgül verilerle göstermesi bakımından önemliydi (Turner, 2016, p. 162).

Morley “The Nationwide Audience: Structure and Decoding (1980)” çalışmasından sonra, bu çalışmaya getirilen temel eleştirilerden biri olan tüketim ortamına ilişkin eleştirileri dikkate alarak “Family Television: Cultural Power and Domestic Leisures”(Morley, 1986) çalışmasını gerçekleştirir. Bu çalışmada, hakkında az bilgi sahibi olunan televizyonun aile içi ilişkilerdeki rolünü anlamak çalışmanın temel fikrini oluşturmuştur. Ayrıca “boş zaman” kavramı ile aile içi iktidar kavramları da çalışmanın

önemli kavramları arasındadır. Televizyon eksenli ev içi hayatında erkeğin rolü baskın konumdadır. Kadınlar genelde ev içi işleri yaptıkları süreçte bir yandan da televizyonu izleyebilmektedirler (Morley, 1986, p. 124).

Morley (1986: 146) toplumsal cinsiyetin “görüşme yapılan ailelerin tümünde işleyen yapısal ilke olduğunu” belirtiyordu. İzleme tercihleri, izleme miktarı, video kullanımı, tek başına izleme ve bundan kaynaklı suçluluk duygusu, program tercihleri, kanal tercihleri, komedi tercihleri ve diğer birkaç değişkenin aile içinde farklılaşmasını etkiler. Morley (1986: 146) gecikmeden şunu da not eder: ilk bakışta özsel cinsiyet farklarının sonucu olarak görülen farklılıklar aslında “bu kadınların ve erkeklerin evde işgal ettikleri belirli toplumsal rollerin bir sonucudur”. Örneğin, kocası ev işleri ve çocuklarla ilgilenirken eve ekmek getiren bir kadın önemli bir ev içi iktidarı elinde tutmaktaydı ve izleme tercihleri anketteki diğer kadınlarınkinden ziyade erkeklerinkine yakın özellikler gösteriyordu (Turner, 2016, pp. 174–175).

Morley’in Nationwide ve Family Television çalışmaları izleyici çalışmalarında ön plana çıkan bazı dönemlerin de karakterisliğini yansıtır. Alasuurati (1999) alımlama çalışmaları ve izleyici etnografisinde üç farklı kuşaktan söz etmektedir. Her ne kadar alımlama çalışmalarının kökeni daha sonraları “kullanımlar/doyumlar” ve 1960’ların sonunda edebiyat eleştirileri alanında geliştirilen Alman Alıma teorisine dayandırılrsa da, Alasuurati birinci kuşak alımlama çalışmalarını Hall’un makalesi ve Morley’in bu makale temelinde gerçekleştirdiği Nationwide çalışmalardan itibaren ele almıştır. Alasuurati Hall’un modelinin Gerbner ve Lasswell gibi teorisyenlerin modellerinden radikal olarak çok da ayrılmadığını ileri sürmektedir. Hall’un modeli de bu modeller gibi belli bir mesajın gönderilip belli bir etki ile alındığı ilkesine dayanmaktadır. Hall’un modelinin temel farklılığı, mesaja “teknolojik” olarak yaklaşmaktansa “semiyotik” olarak yaklaşmaktır. İkinci kuşak ise izleyici etnografisi çalışmalarını kapsamaktadır. Morley’in Nationwide çalışmasını pek çok diğer niteliksel çalışma (odak grup ve derinlemesine görüşmeler ile gerçekleştirilen) izlemiştir. İlginin geleneksel politika’dan kimlik politikalarına kayması ve metnin kendisinden ziyade medya aracının odağa alınması gibi sebeplerden dolayı etnografik izleyici çalışmaları ikinci kuşak olarak ele alınmıştır. Üçüncü kuşak ise izleyici etnografisi yönteminin ve izleyicinin kavramsallaştırılması eleştirileri üzerinden ortaya çıkmaktadır. Bu kuşak izleyici diye bir kavramsallaştırmanın yapılamayacağını, bunun belirli bir analitik bakış tarafından söylemsel bir yapı olarak üretildiği fikrini savunmaktadır. (Alasuutari, 1999, pp. 1–8).

Tüm bu tarihsel süreçte (kuşaklarda) gerçekleştirilen çalışmalarda ortaya çıkan en önemli fikir izleyiciyi araştırmalarının herhangi bir boyuta indirgenemeyeceği (sadece herhangi

bir metin bağlamında veya medya teknolojileri ile kurduğu ilişki bağlamında incelenemeyeceği), tek bir metodoloji ile anlaşılamayacağı ve izleyiciyi anlayabilmenin karmaşık bir süreç olduğudur. Morley daha sonraki çalışmalarında sadece etnografik yöntemler ile gerçekleştirilen çalışmaların medya metinlerini içselleştirme sürecindeki karmaşık süreçleri anlamamızda yararlı olsa da daha evrensel alımlama pratiklerini anlamamızda metodolojik olarak yetersiz kalacağını belirtmektedir. Morley bu durumu Eric Michaels'ın Avustralya aborjinlerinin Dallas dizisini nasıl alımladıklarını konu alan bir çalışma ile örneklemektedir. Bu çalışma alanda sıkça atıf yapılan bir çalışma olsa da Aborjinler diziyi kendi akrabalık ilişkileri bağlamında özgün bir şekilde alımlamasının, başka izleyicileri diziyi yine aynı yaratıcılıkla alımlayacaklarını iddia etmemizde yeterli veri sunamayacağını ifade etmektedir. Etnografik yöntemin bazı durumlarda kullanışlı olsa da izleyici çalışmalarında daha geleneksel istatistiksel yöntemlerinde bazı durumlarda izleyici araştırmalarında faydalı olabileceğini ifade etmektedir (Morley, 2006, p. 106). Morley yöntem eleştirileri ile birlikte farklı bir bakış açısı da önermektedir. Morley'in (1999, p. 197) önerdiği yaklaşım aynı anda hem programların/ içeriklerin/ ideolojilerin iletimiyle (iktidarın dikey boyutu) hem de onların, medya içeriğinin gündelik yaşama dahil edilişi yoluyla gündelik pratiklere kazanması yoluyla (ritüel ve katılımın yatay boyutu) ilgilenebilecek bir medya tüketim modelini geliştirmektir." (aktaran Turner, 2016, p. 196).

Türkiye bağlamına baktığımızda ise izleyici araştırmalarının "ihmal edilmiş" olduğu söylenebilir. Bu durumun sebeplerinden biri olarak Türkiye'de iletişim çalışmaları alanının iletişim sosyolojisi alanından ziyade siyaset bilimi alanı içerisinde şekillenmesidir. Öznelerden ziyade yapılaraya yapılan vurgu izleyicinin ihmal edilmesini doğurmuştur. "İzleyici araştırmalarına göreli olarak geç yönelme hali yalnızca Türkiye'ye özgü bir durum değildir. Etki araştırmaları bir kenara bırakılacak olursa, izleyicinin medya araştırmaları içinde saygın bir konum kazanması 1980'lerin sonunu bulur." Bu duruma neden olan hususlardan biri iletişim pratiklerinin daha davranışçı paradigma üzerinden açıklamaya çalışan bakış açısının baskın olmasıdır "Başka bir ifadeyle, izleyicinin belirli bir programı izlemesinin, o programda açık ve örtük olarak ifade edilen düşünceleri ve dünya görüşünü benimsemesi anlamına geldiği kabulüdür (Emre Çetin, 2016, p. 26) ." Emre Çetin izleyici araştırmalarının ihmal edilmiş olmasını davranışçı paradigma içerisindeki bazı kabullere dayandırsa da izleyiciyi merkezi konuma koyan

araştırmaların 1980'ler sonrasında yoğunlaşmasını sadece bu kabullere dayandırmak yeterli değildir. Bu durum aynı zamanda 1980 ve öncesi dönemde izleyiciyi merkezi konuma alarak medya metinleri ile ilişkisini anlamamızda yararlı olacak kavramların o dönemde yani 1980 öncesi dönemde daha yeni ortaya çıkması ile açıklanabilir. İzleyici araştırmaları içinde özellikle alımlama çalışmaları çok anlamlılık (polysemy) ve anlamın bağlamsallığı üzerine gelişen epistemolojik tartışmalardan faydalanmıştır (Livingstone, 1997, p. 11). Saussure'ün "A Course in General Linguistics" isimli eserinde³¹ "kelime ile anlam arasındaki ilişkinin verili değil de bir inşa sürecinin sonucu olduğunu söylerken, bizleri dilin kültürel ve toplumsal boyutları hakkında düşünmeye davet ediyordu. Dil doğal değil kültürel ve bu yüzden dilden doğan anlamlarda aynı şekilde kültürel."(Turner, 2016, p. 26) Dolayısıyla anlam gündelik yaşam içinde farklı şekillerde inşa edilen bir kavram olarak ele alınmalıydı. Saussure'ün kavramsallaştırması Claude Levi-Strauss (1964) ve Roland Barthes (1957)³² gibi düşünürler tarafından farklı alanlara uyarlandı. Barthes (1973) *Mythologies* (Çağdaş Söylenler, 1980) adlı eserinde Saussure'ün kavramsallaştırmasını "günümüz batılı toplumlarda film, spor ve yeme alışkanlıklarındaki kodların çözümlenmesinde kullandı."(Turner, 2016, p. 27). Bu kavramsal çerçevelerin iletişim bilimine getirdiği yeni bakış açılarıyla birlikte izleyicinin oluşturduğu anlamları merkeze alan izleyici araştırmaları da yapılmaya başlandı. Çok anlamlılık ve anlamın bağlamsallığına ilişkin kavramsal çerçeveler ilk dönemlerde sadece metin analizleri için kullanılmıştır. İzleyici araştırmaları yapan araştırmacılar bu kavramsal çerçeveleri metin analizlerinden izleyicinin kendisine kaydırmışlardır.

İzleyici araştırmaları da esasen izleme ve anlamlandırma süreçlerindeki "neden" ve "nasıl" sorularıyla ilgilidir. Başka bir ifadeyle, izleyici araştırmaları açısından izleme davranışının ortaya çıkması yalnızca bir sonuç değil, aynı zamanda bir başlangıç noktasıdır. İzlemenin nasıl gerçekleştiği, hangi gündelik pratiklerin içine yerleştiği, hangi anlamlandırma sürecine eklemlendiği ve başka ne tür etkinliklerle ilişkilendiği soruları izleme davranışına eşlik eder veya onu takip eder. Bu bakımdan televizyon izleyiciliği sabitlenmiş, durağan bir konumdan ziyade, dinamik, toplumsal ve tarihsel bir pratiğe karşılık gelir. İzleyici araştırmaları da bu dinamik sosyo-tarihsel bağlam içerisine yerleşen özneyi tanımlamaya çalışır. "İzleyici" olarak adlandırılan bu özne birçok toplumsal kimliğin katmanlaşmış ve izleme davranışı çerçevesinde yeniden tanımlanmış haline denk düşer (Emre Çetin, 2016, p. 26).

---

³¹ Eserin temelini Ferdinand de Saussure'ün 1906 ile 1911 yılları arasında Cenevre Üniversitesinde verdiği dersler oluşturmaktadır. 1916 yılında kitap haline getirilen eser ilk kez 1959 yılında Wade Baskin tarafından İngilizceye tercüme edilmiştir.

³² Fransızca 1957 yılında basılan kitap 1972 yılınca İngilizce'ye tercüme edilmiştir.

Bu tez çalışmasında izleyici olarak Diriliş Ertuğrul dizisi ile herhangi bir şekilde etkileşim kurmuş ve bu etkileşimin sonucunda kendisinde oluşan algı/etki/düşünce/duyguları sosyal medya aracılığıyla dışa vurmuş kişilerin hem metin ile kurdukları ilişkiyi gündelik hayatları ile nasıl ilişkilendirdikleri hem de dizinin mesajlarına karşın nasıl bir karşıt bir konum aldıkları birlikte analiz edilmeye çalışılacaktır. Çalışmada analiz edilecek verileri oluşturan izleyicinin dizinin gerçek manada takipçisi olduğu varsayılmamaktadır. Analiz edilecek verileri oluşturan izleyiciler arasında diziyi hiç izlemeyen kişiler de bulunabilir. Fakat bu kişiler politik söylem, gündelik hayat vb. aracılığıyla bir şekilde bu dizi ile veya dizinin söylemi ile karşılaşmıştır. Dolayısıyla bu tez çalışması ne sadece birinci kuşak izleyici çalışmalarında olduğu gibi belirli bir bağlamda belirli bir metnin alımlanması ne de ikinci kuşak çalışmalarda olduğu gibi etnografik bir bakış açısı ile izleyicinin konumunun metinden bağımsız ele alındığı bir çalışmadır. Bu çalışmada Radway (1988)'in de belirttiği gibi izleyicinin gündelik hayatı ve söylemi gündelik hayat pratikleri ile ilişkilendirmesi çıkış noktası olacaktır. Dolayısıyla veriler analiz edilirken iki farklı boyutta analiz edilmesi planlanmıştır. Birinci boyutta tweetlerin gündelik hayat ile olan ilişkisi, ikinci boyutta ise metnin söylemine karşı alınan konum Hall'un okuma biçimlerinde yer alan karşıt okuma biçimi perspektifi çerçevesinde analiz edilecektir. Bu araştırma tasarımı Morley'in "aynı anda hem programların/ içeriklerin/ ideolojilerin iletimiyle (iktidarın dikey boyutu) hem de onların, medya içeriğinin gündelik yaşama dahil edilişi yoluyla gündelik pratiklere kazınması yoluyla (ritüel ve katılımın yatay boyutu)" önerisi ile de uyumaktadır.

6. YÖNTEM

Kültürel çalışmaların bir paradigma olarak ortaya çıkışı Fransız yapısalcılık hareketi ile aynı döneme denk gelmiş ve kültürel çalışmalar Fransız yapısalcılığından önemli bir şekilde etkilenmiştir. Dolayısıyla kültürel çalışmalar içindeki ampirik araştırmaların standart özelliklerinden biri yapısalcı metin analizi olmuştur. Fakat kültürel çalışmalar paradigması ilk dönemlerinde dahi metinsel analizlerin bağlama duyarlı olması gerektiği, biçimsel analizlerin herhangi bir kültürel ürünün politik bağlamını anlamamızda sınırlı kalacağını vurgulamıştır (Saukko, 2003, p. 113). Dolayısıyla bir kültürel metnin kendisine bakarak metnin söylemi ve önerdikleri ile ilgili bilgi sahibi olabilsek bile teorik olarak hiç kimse tarafından önerildiği şekliyle alımlanmamış olabilir. Yani bu durum metnin önerdiklerinin gerçek hayatta hiçbir karşılık bulamadığını dolayısıyla herhangi bir etkisinden söz edilemeyeceği anlamına gelebilir. Bu sebeple metnin hedef kitle tarafından nasıl alımlandığı, alımlanan gündelik yaşamla nasıl ilişkilendirildiği ve gündelik yaşam dolayımından nasıl yeniden üretildiğinin araştırılması kültürel metinlerin gerçek etkilerini anlayabilmemiz ve önerdikleri söylemi ortaya çıkarabilmemiz açısından büyük önem taşımaktadır. Bu noktadan hareketle bu tez çalışmasında hem yurtiçi hem yurtdışında kendisine büyük bir izleyici kitlesi bulan Diriliş Ertuğrul dizisinin Twitter kullanıcıları tarafından nasıl karşıt bir şekilde alımlandığı ve bu karşıt okuma biçimlerinin gündelik yaşam ile nasıl ilişkilendirildiği analiz edilecektir.

Bu tez çalışmasının yöntemsel arka planı Kültürel Çalışmalar Okulunun alımlama çalışmalarına dayanmaktadır. İngiliz Kültürel Çalışmalar Okulu tarihinde medya çalışmaları, medya çalışmaları içinde ise izleyici araştırmaları önemli bir yer tutmaktadır. Okulun izleyici çalışmaları açısından önemi halen izleyici çalışmalarında sıklıkla kullanılan model ve kavramları geliştirmesi açısından bakıldığında görülebilmektedir.

Bu tez çalışması temelde bir alımlama çalışmasıdır ve alımlama çalışmalarında en çok kullanılan modellerden biri olan Stuart Hall'un Kodlama/Kodaçımleme modeline dayanmaktadır. Hall modelinde metin ile ilişki kuracak kişilerin metinleri alımlama biçimleri ile ilgili olarak üç farklı ilişki türü önerir. Bunlar Hâkim-hegemonik konum, müzakereli konum ve karşıt konumdur. Hâkim-hegemonik konum metinde yer alan mesajların izleyici tarafından herhangi bir eleştirel okumaya tabii tutulmadan kabullenildiği okuma biçimini tanımlamaktadır. Karşıt konum ise mesajların izleyici

tarafından bir dirençle karşılandığı ve izleyicide mesajın önerdiği okuma biçimine karşıt bir okuma biçimini tetiklediği okuma biçimini tanımlamaktadır. Müzakereli konum ise hem hâkim hegemonik kabulleniş biçimlerini hem de karşıt direniş biçimlerinin bir arada olduğu okuma biçimini tanımlamaktadır. Bu tez çalışmasında analiz edilecek tweetler ilk boyutta Hall'un modelinde yer alan karşıt okuma biçimi perspektifinde analiz edilecektir.

Diriliş Ertuğrul dizisinin hegemonik yapısı ve iktidarın muhafazakâr söylemleri ile olan paralelliği daha önce yapılan çalışmalar ile ortaya konmuştur (Carney, 2018; Çevik, 2019; Özçetin, 2019). Bu tez çalışmasında ise Hall'un karşıt okuma biçimi ele alınarak bir popüler kültür metni olan Diriliş Ertuğrul dizisinin, izleyicinin gündelik yaşam pratikleri çerçevesinde izleyiciye nasıl bir direniş alanı açtığı ve izleyicinin dizinin hegemonyasına karşı öne çıkardığı mücadele stratejileri ortaya konulacaktır. Diziyi hem hegemonik hem de bir popüler kültür metni olarak ele aldığımızda bir direniş potansiyeli taşıması kaçınılmazdır.

Bir boyutunda Hall'un modeline göre analiz edilecek tweetler diğer boyutunda ise modelde yer alan karşıt okuma biçiminin izleyicinin hangi gündelik hayat pratikleri dolayımından inşa edildiğini ortaya çıkarmak için gündelik hayat pratikleri bağlamında analiz edilecektir.

Elde edilen tweetlerin bu iki boyuttaki analizi ile bu tez çalışmasının cevap aradığı soru olan "Diriliş Ertuğrul dizisi Twitter kullanıcıları tarafından karşıt okuma perspektifinden hangi gündelik yaşam pratikleri dolayımından alımlanmaktadır?" sorusu cevaplanacaktır.

Bu araştırma sorusunu önemli yapan husus popüler bir televizyon dizisi olan Diriliş Ertuğrul'u sadece metin üzerinden farklı bağlamlarda analiz eden pek çok çalışma olmasına rağmen dizinin izleyici tarafından alımlanması ile karşıt söylemlerinin gündelik hayat bağlamında nasıl yeniden üretildiğine ve bununla birlikte nasıl bir direniş alanı inşa edildiğine ilişkin çalışmaların kısıtlılığıdır.

Örneğin dizinin giyim tarzı, konuşma biçimleri, davranışlar, iletişim araçları vs. gibi etnografik kodlarının (Yalçın, 2016), propaganda unsurlarının (Erman, 2016), göstergebilimsel analizlerinin (Türker & Kırık, 2019), dizideki milliyetçi, dini, kültürel ve toplumsal öğelerin Türk tarihi açısından medyada yer buluş şekillerinin (Güngör, 2019), Osmanlı geçmişinin siyasal amaçlarla kullanılmasının (Demiryakan, 2019),

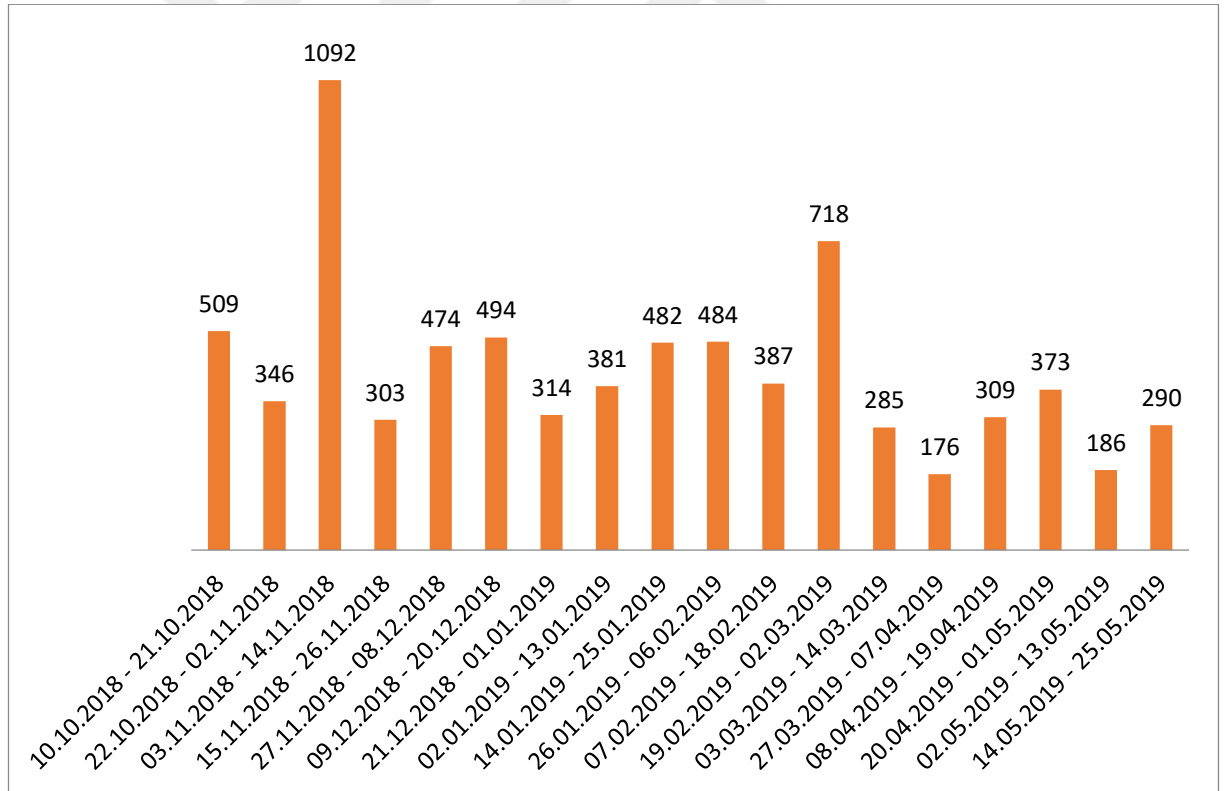
toplumsal bellek oluşumu üzerindeki etkileri (Karahana, 2019) üzerine çalışmalar yapılmıştır. Bu tarz çalışmalar sayıca fazla olmasına rağmen en önemli sınırlılıkları yapılan bu analizlerin sadece metnin kendisine dayanıyor olmasındadır. Buna karşın Diriliş Ertuğrul dizisi ile ilgili olarak izleyiciyi değerlendirmelerine dahil eden çalışmaların sayısı sınırlıdır. Alımlama çalışmaları göz önüne alındığında ise en ön plan çıkan çalışma ise Aydın (2019) tarafından 2019 yılında gerçekleştirilen doktora tez çalışmasıdır. Bu çalışmada Diriliş Ertuğrul ve Payitaht Abdülhamid dizilerinin toplumsal hafıza inşa sürecindeki rolleri ele alınmıştır. Bu bağlamda dizilerden 5'er bölüm içerik analizine tabii tutulmuş ek olarak ise dizi izleyicileri ile odak grup görüşmeleri gerçekleştirilmiştir. Çalışmada odak grup görüşmeleri gerçekleştiren kişilerin "neredeyse tamamının dizilerin görünen mesajını birebir benimsediği ve herhangi bir şerh düşmediği... bu bağlamda izleyicilerin neredeyse tümüyle 'baskın okuma' ile diziyi alımladığı" (Aydın, 2019, p. 297) ortaya konmuştur. Dolayısıyla çalışmada karşıt söylemler ve bunların gündelik hayata bağlamında nasıl üretilebildiği hususu kendine yer bulamamıştır.

İzleyici araştırmaları açısından önemli bir isim olan, hem Stuart Hall'un kodlama/kodaçımleme modelinin ilk ampirik uygulayıcılarından hem de izleyici çalışmaları alanına önemli katkıları olan David Morley, bu alanda gerçekleştirdiği iki önemli çalışmanın ardından izleyici araştırmalarında gündelik hayatın medya mesajlarını alımlama süreçlerindeki rolünün önemine vurgu yapmıştır. Morley kendisinin izleyici araştırmaları geçmişinde farklı odak noktalarının olduğunu (Nationwide çalışmasında bir televizyon programının yorumlanmasına, Family Television çalışmasında ise gündelik medya kullanım pratiklerine odaklanmıştır), fakat bu odak değişikliğinin önceki çalışmalarını değersiz kılmadığını belirtmektedir. Bu odak değişikliği ile belirli bir programın izleyici tarafından alımlanmasını daha geniş bağlamda (ev ortamında, rutin bir etkinlik olarak) ele almaya çalışmıştır. Dolayısıyla kendisi "aynı anda hem programların/içeriklerin/ ideolojilerin iletimiyle (iktidarın dikey boyutu) hem de medya içeriğinin gündelik yaşama dahil edilişi yoluyla gündelik pratiklere kazınmasının (ritüel ve katılımın yatay boyutu)" önemini vurgulamıştır (Morley, 1999, p. 197).

Bu yöntemsel arka plan bağlamında cevap aranan araştırma sorusuna üç aşamalı bir süreç çerçevesinde cevap aranacaktır. Bu süreci veri toplama, veri analizi ve yorumlama/anlamlandırma aşamaları oluşturmaktadır. Alımlama metodolojisi temelde

medya ve izleyici söylemlerinin karşılaştırmalı metinsel analizine dayanmaktadır (Jensen, 1991, p. 139). Jensen her ne kadar alımlama metodolojisini üç bölüme ayırsa da alımlama çalışmalarında veri analizi ve yorumlama aşamaları arasında kesin bir ayırım olmadığını belirtir (Jensen, 1991, p. 140).

Veri toplama aşamasında Diriliş Ertuğrul dizisinin 7 Kasım 2018 ile 29 Mayıs 2019 tarihleri arasında yayınlanan beşinci sezonuna ait 29 bölümünü kapsayan süreçte Twitter üzerinden elde edilmiştir. Söz konusu veriler her hafta çarşamba günleri dizinin yayınlanma saatlerinde rtweet (Kearney, 2019) yazılım paketi kullanılarak Twitter API (Application Programming Interface) sistemi üzerinden elde edilmiştir. Her ne kadar tweetler dizinin yayınlanma saatleri arasında sistem üzerinden elde edilmiş olsa da toplanan verilerin o saatlerde atılmış olduğu anlamına gelmemektedir. Çünkü sistem verilerin toplanma anından geriye doğru giderek sorguda yer alan şartlar ile örtüşen verileri çekmektedir.

Tablo6. Analiz Edilecek Tweetlerin Atıldığı Tarihler Göre Zaman Aralıkları

Dizinin 5. Sezonu boyunca toplam 35132 tweet toplanmış fakat elde edilen tweetlerin büyük çoğunluğu analize konu olacak içeriğe sahip olmadığından (sadece link veya

hashtag içermesi) veya bot³³ hesaplar tarafından oluşturulmuş olduğundan analize dâhil edilmemiştir. Sonuç olarak 5859 kullanıcı tarafından oluşturulan 7603 adet tweet analize dâhil edilmiştir.

Veri toplama aşamasında elde edilen veriler birinci boyutta Stuart Hall'un kodlama/kodaçıklama modelinde yer alan karşıt okuma biçimine göre sınıflandırılmış ve bu tweetler ikinci boyutta ise içerdiği konuya (ritüel ve katılımın yatay boyutu, (Morley, 1999, p. 197)) göre ayrıştırılmıştır (ekonomi, tarih, politika vb.). Böylece karşıt okuma biçimlerinin gündelik yaşam dolayımından nasıl etkilendiği ortaya koyulmaya çalışılmıştır. Veriler incelendiğinde dizinin 5. Sezonuna denk gelen dönemde öne çıkan bazı önemli gündemlerin ön plana çıktığı görülmüştür. Özellikle seçim öncesi dönemde tanzim satış noktalarının açılması, döviz kurunun yüksekliği, et fiyatlarındaki pahalılık vs. gibi hususlar ön plana çıktığından benzer tweetleri ayırt edebilmek için “dolar”, “tanzim satış”, “enflasyon”, “zam”, “vergi” vb. gibi anahtar kelimelerden yararlanılmıştır. Yine o dönemde yaşanan yerel seçimler, Rahip Brunson krizi gibi gündemler de “AKP”, “oy”, “seçim”, “ABD”, “Rahip Brunson” gibi anahtar kelimeler ile gruplandırılmaya çalışılmıştır. Bu anahtar kelimelerin seçilmesinin amacı halihazırda analiz edilen ve gruplandırılan temaların ön plana çıkan anahtar kelimeleri olmasıdır. Gruplandırılan tweetler üzerinden yine bu anahtar kelimeler ile analiz yapılarak ilgili tema ile ilişkili tüm tweetlerin analize dahil edilmesidir. İleriki bölümlerde de açıklandığı üzere bu anahtar kelimeler zaten izleyicinin eleştirilerini şekillendirdiği kavramların hemen hemen kendileridir. Dolayısıyla o analiz edilerek ortaya konan temaların doğasını yansıtmaktadırlar.

---

³³ Bot hesapları tam anlamıyla tespit etmek mümkün değilken bazı özellikleri dolayısıyla gerçek hesaplardan ayrılmaktadırlar. Bu ayırt edici özelliklerden bazıları kullanıcı isimlerinin anlamsız sayı ve harf kombinasyonlarından oluşması ve bot hesapların büyük bir kısmının takipçisinin olmamasıdır. Dolayısıyla elde edilen verilerden içinden, hiç takipçisi olmayan hesapların oluşturduğu veriler çıkarılmıştır.

7. BULGULAR

Bu tez çalışması temelde izleyici alımlaması üzerine odaklansa da izleyicinin ilişki kurduğu metnin içeriğini ne olduğunu ortaya koymak alımlama sürecini anlamlandırmamızda yardımcı olacaktır. Bu amaçla dizinin hikayesini ayrıntılı olarak buraya aktarmaktan ziyade dizinin Türkçe altyazıları³⁴ üzerinde bir içerik analizi yapılmıştır. Çünkü dizi sabit karakterler etrafında daha çok askeri mücadele üzerinden ilerlemektedir. Ertuğrul ve onun etrafındaki askerlerin, Anadolu'ya akınlar düzenleyen Moğollarla, temel amacı Kudüs'ün fethi için Avrupa'dan gelecek orduların Anadolu herhangi bir direnç ile karşılaşmaması için Anadolu'da bulunan Türk Beylikleri ve Selçuklu Devleti ile mücadele eden Tapınak Şövalyeleri ve Bizans Tekfurları ile olan mücadeleleri dizinin temelini kurgusunu oluşturmaktadır. Ayrıca dizide Ertuğrul'un bu dış güçlerle birlikte hem kendi beyliği ve diğer Türk beylikleri içerisinde hem de Selçuklu Devleti içerisinde yer alan ve genelde "hain" olarak nitelendirilen kişiler ve gruplar ile de mücadelesi ön plana çıkarılmaktadır. Dizide din ve Türklük vurguları da önemli bir yer tutmaktadır. Dizide İbn-ül Arabi³⁵ önemli bir dini figür olarak karşımıza çıkmakta ve ana karakter Ertuğrul ile manevi bir bağ kurmaktadır. İbn-ül Arabi belirli bölümlerde ortaya çıkarak dizinin olay örgüsüne uygun İslam tarihinden hikayeler anlatmakta ayrıca manevi gücü ile Ertuğrul'u pek çok zor durumdan kurtarmaktadır. Dizide Kayı Beyliği önemli bir Türk Beyliği olarak sunulmaktadır.

---

³⁴ Dizinin Türkçe altyazıları TRT'nin duyma engelliler için oluşturduğu <https://engelsiztrt.tv/> isimli web sitesinden elde edilmiştir.

³⁵ Bazı tarihçiler İbn-ül Arabi ile Ertuğrul'un karşılaşmalarının ihtimal dahilinde olmadığını belirtmektedirler.

dizi özelinde değil yine AK Parti döneminde belirgin bir görünürlük kazanan fetih kutlamalarında da kullanılan önemli kavramlardandır³⁶.

Bölüm Etiketleri	
150. Bölüm - #DirilişSezonFinali	136. Bölüm - #YürüyünAlpler
149. Bölüm - #DirilişSevdası	135. Bölüm - #TürkTöresi
148. Bölüm - #KutluMücadele	134. Bölüm - #TürkHürriyetsizOlmaz
147. Bölüm - #YenidenŞahlanış	133. Bölüm - #DirilişSancağı
146. Bölüm - #KutluAteş	132. Bölüm - #KurtPusudaGerek
145. Bölüm - #VatanBizeEmanet	131. Bölüm - #CihangirlikSevdası
144. Bölüm - #DirilişErtuğrul	130. Bölüm - #NizamıAlem
143. Bölüm - #ErtuğrulBey	129. Bölüm - #DirilişMücadelesi
142. Bölüm - #YenidenDiriliş	128. Bölüm - #TürkünHürriyetAteşi
141. Bölüm - #TürkünZaferi	127. Bölüm - #ZaferBismillah
140. Bölüm - #CihanHakimiyeti	126. Bölüm - #Hakikatİçin
139. Bölüm - #ŞehitlerYurdu	125. Bölüm - #HakkınDavası
138. Bölüm - #AllahTürkeYarOlsun	124. Bölüm - #DirilişSöğüt
137. Bölüm - #AvZamanı	123. Bölüm - #DirilişKızılElma

8.1. TWEET ANALİZLERİNDE ÖN PLANA ÇIKAN TEMALAR

8.1.1. Karşıt Okuma Bağlamında Ekonominin Yeri

Karşıt okuma biçimleri içerisinde ekonomi boyutu en ön plana çıkan hususlardan biri olmuştur. Twitter kullanıcıları Diriliş Ertuğrul dizisinin söylemini daha çok ekonomik kötü gidiş bağlamında ele alarak karşıt okumalar gerçekleştirmişlerdir. Ekonomi bağlamında karşıt okuma gerçekleştirenler genelde hâkim-hegemonik okuma yaptığını varsaydığı dizi izleyicisinin, ekonomik kötü duruma karşı tepkisiz olma durumunu eleştirmekte ve dizinin bu kişileri yanlış bir bilince sevk ettiğini düşünmektedir.

Stuart Hall'un karşıt okuma biçimini tanımladığı biçimiyle izleyici, metinde yer alan düz ve yan anlamsal söylemlerin farkında olarak tamamen karşıt bir okuma

³⁶ <https://twitter.com/RTErdogan/status/603268099744366592>

gerçekleştirmektedir. Hall verdiği örnekte ücret kesintileri ile ilgili gerçekleştirilen bir tartışmada izleyicinin “ulusal çıkarlar” ifadelerini tamamen “sınıfın çıkarları” perspektifinden okumasının karşıt okuma biçimine bir örnek olarak ifade etmektedir (Hall, 2001b, p. 517).

Ya bugün dirilis ertugrul var oglum onu izleyin. Salonun ortasında ates yakin;hem isinin,hem aydinlanin. Bir sonraki secimde oylar yine ayni yere ☹siz adam olmazsiniz! Ekonomik savas verdigimiz bu gunlerde 75 bin tl maas alan reyisten indirim istemeyin! #DolarDüştüFiyatlarDüşmedi

Bir tane daha şu Enflasyonla Topyekün Mücadele zırvasını söyleyen satıcıya denk gelirsem suratına karşı ağız dolusu küfür edeceğim. Gidin bu yalanları elinde kılıçla Diriliş Ertuğrul izleyen mallara sıralayın

Haftada 60’şar dakika Diriliş Ertuğrul & Abdülhamit ve kafi miktarda Sabah & Akşam A Haber izle. Sonra Ne oluyor neden gidiyoruz diyemeden doğrudan tanzim noktasına. Narkozlanılmak böyle bir şey sanırım.

Hadi Diriliş Ertuğrul dizisini izleyip, çarşı-pazar ve marketteki yüksek fiyatları unutalım.

Bu tarz karşıt okuma gerçekleştiren kullanıcılar temelde dizinin izleyicisine sunduğu gerçekliğin gündelik hayatta karşılığının olmadığını, hayat pahalılığının (enflasyon, zam, vergi ve tanzim satış bağlamında) gerçek gündem olması gerekirken dizi izleyicisinin tabiri caizse “hayal aleminde” yaşadığı (salonun ortasında ateş yakmak, elde kılıçla diziyi izlemek vs.) noktasından hareket etmektedir. Dolayısıyla ekonomi bağlamında karşıt okuma gerçekleştiren kişiler dizinin ekonomik kötü gidişi gölgeleyen bir söylem olduğunun farkında olarak, bu söylemi ifşa eden bir karşıtlık ortaya koymuşlardır.

Ayrıca dizinin kurgusu ile ekonomik gündemde yer alan bazı politikaların meşrulaştırıldığı ile ilgili karşıt okumalar da mevcuttur. Örneğin 31 Mart 2019 yerel seçimleri öncesi gündeme gelen Tanzim Satış noktalarının dizide meşrulaştırılmaya çalışıldığına ilişkin okumalar göze çarpmaktadır.

diriliş ertuğrul'un bu bölümünde pazar kelimesinde artış var. tanzim pazarı reklamı bizim kitleye güzelce yapılıyor..

Hayırlı Cumalar #TanzimSatis çadırlarını diriliş Ertuğrul dizisindeki çadırlara bir ben mi benzetiyorum..

Olduğunu sandığı yerle gerçekte bulunduğu yer arasındaki çelişkinin hırçınlığı bu. Her akşam “Diriliş Ertuğrul” izleyerek kurduğu yaşamsal motivasyonun soğan sırasında darmadağın olmasının sonucu. Gitmeyin insanlarımızın üzerine. AKP yeterince kırdı gururlarını.#AkpDemekKuyrukDemek

Şimdi diriliş ertuğrulu ve payitaht abdül abiyi izlerken bir daha düşünün bu meşhur osmanlı tokatı kime atılıyor? ABD ye Almanya ya mı yoksa soğanı kuyrukta alabilen yüce Türk halkına mı

Erdoğan'ın 'varlık kuyruğu' dediği kuyrukta ne hikmetse Şeyma Subaşı yok, Hülya Koçyiğit yok, Yavuz Bingöl yok, Ajda Pekkan yok, Orhan Gencebay yok. Bülent Ersoy yok, Diriliş Ertuğrul kadrosu yok, Valiler, Kaymakamlar, Damatlar, Dünürler, Gelinler bilimüm Saray dalkavukları yok

Tanzim satış noktaları üzerine yapılan karşıt okumalar iktidarın özellikle geçmiş CHP dönemlerini eleştirdiği “kuyruk”lar üzerinden şekillenmektedir. Erdoğan birçok miting ve konuşmasında ana muhalefet partisinin geçmişteki “kötü yönetimini” eleştirirken geçmişte yaşanan temel gıda ve gaz gibi maddelerin yokluğundan kaynaklanan kuyrukları örnek vermiştir. Erdoğan kendi iktidarı döneminde hayata geçirilen tanzim satış noktalarında oluşan kuyruklar üzerinden eleştirildiğinde ise şu şekilde cevap vermiştir : "Diyorlar ki Ak Parti kuyruk getirdi. İki kuyruk var biri yokluk kuyruğudur. Bu CHP'nin dönemine rastlar. Yaşça benden büyük olanlar yağ kuyruklarını, benzin kuyruklarını bilirler. Ekmek kuyruklarını bilirler. İktidarda CHP vardı... Şimdiki kuyruk bereket kuyruğu, varlık kuyruğu, fırsatçılara ders verme kuyruğu. Şimdi benim vatandaşım geliyor oralardan yüzde 50 daha ucuz alıyor."³⁷

Benzer şekilde bir dönem gündemde olan yüksek et fiyatlarının Tarım ve Orman Bakanlığı tarafından Et ve Süt Kurumu aracılığı ile regüle edilerek³⁸ ucuzlatılmaya

³⁷ <https://www.gazeteduvar.com.tr/politika/2019/02/21/erdogan-maalesef-istedigimiz-konsolidasyon-olmus-degil> (Erişim tarihi 17/11/2020)

³⁸ <https://ekonomi.haber7.com/ekonomi/haber/2628176-bakan-fakibabadan-kirmizi-et-aciklamasi> (Erişim tarihi 21/07/2020)

çalışılmasına benzer bir hususun dizide kendine yer bulması³⁹ izleyicinin bu bağlamda karşıt okumalar yapmasına neden olmuştur.

Diriliş Ertuğrul dizisi tamamen kitleleri yönlendirme aracı haline gelmiş. Seyreden yakınımlı görürsem kapattırıyorum. Geçenlerde faiz alan adam tokatlanmış, bugün et fiyatları konuşuluyor, KHK'lar çıkarken de mağduriyetlerin devletin bekası için olabileceği anlatılıyordu.

Osmanlı Devleti kurulurken dahi et'in fiyatı tartışmaya başlamış? 🤔 🤔 Etin okkası 2 dirhem olarak açıklandı :) 🤔 Diriliş Ertuğrul Bir bölüm Tesadüf ün bu kadarı? 🤔 #EmeklilikteYaşaTakılanlar #EytÜçBeşOyDeğildir #EYT6MilyonKişiDeğil

Yarının polemik konusunu açıklıyorum! 🤔 Tırt 1 de yayınlanan, Diriliş Ertuğrul adlı dizide Ertuğrul bey et fiyatlarını regüle etmiş! 🤔 🤔 🤔 Gerçek gündemler akıp giderken, muhalifler yarın bu diziler Ak parti propagandası yapmak için mi çekiliyor, trt kapansın vs diyecekler! 🤔

Payitaht Abdülhamit, Kutul Amare ve Diriliş Ertuğrul artık resmen AKP propagandası yapmaya başladı günlerdir Türkiyede Et konusu konuşuluyor bu akşam Diriliş Ertuğrul, Et konusunu gündeme alarak resmen AKP propagandası yaptı artık tadı kalmadı.

Erdoğan et fiyatları ile ilgili olarak 7 Kasım 2018⁴⁰ tarihinde yaptığı açıklamada etteki yüksek fiyatları ülkedeki refah seviyesinin yükselmesi ile ilişkilendirmiştir. 14 Kasım 2018 tarihinde dizide yer alan sahnede ise et fiyatları için düşük bir fiyat belirlenmiş ve düşük fiyata et satıcılarının verdiği tepkiler sahnelenmiştir⁴¹. Sonraki dönemde Erdoğan 7 Kasım'da gerçekleştirdiği açıklamaya tezat oluşturacak şekilde⁴² şu açıklamayı yapmıştır: "Hayvancılıkta maalesef vatandaşlarımıza hala istediğimiz seviyede uygun fiyatlardan et sunamadığımızı itiraf etmem gerekiyor". Dönem dönem gündem olan et fiyatları ile ilgili tartışmalar diziyi de yansıtmış, dizi dolayımından ise izleyicinin karşıt okumalarına kaynaklık etmiştir.

³⁹ https://youtu.be/4p_qBL-oZyA?t=3752

⁴⁰ <https://www.sozcu.com.tr/2018/ekonomi/et-fiyatlarinin-artisi-refah-artisindan-mi-2724351/> (erişim tarihi: 31/10/2020)

⁴¹ https://youtu.be/4p_qBL-oZyA?t=3752

⁴² <https://www.sozcu.com.tr/2019/gundem/cumhurbaskani-erdogan-bestepede-konusuyor-3802777/> (erişim tarihi: 31/10/2020)

Yine zam meselesi ekonomik karşıt okuma bağlamında sıklıkla karşımıza çıkmaktadır. Özellikle okuma biçimleri dizinin izleyicilerini “uyuttuğu” ve zam konularında onları tepkisiz bir konuma getirdiği üzerine şekillenmektedir.

Zam konusunda en çok en ön plana çıkan hususlar gündemde de önemli yer tutan elektrik, benzin ve köprü zamları olmuştur. Benzer şekilde benzin fiyatlarında da sürekli artışlar görülmektedir. Yine köprü zamları da karşıt okuma bağlamında dikkat çekmektedir. Sahiplik yapısı ve devlet garantileri⁴³ nedeniyle sürekli tartışma konularından biri olan Osman Gazi köprüsüne yapılan zamlar da karşıt okuma bağlamında ön plana çıkmaktadır.

Osman Gazi köprüsüne %44 zam yapıldı. Baba Ertuğrul Gazi Diriliş'ten Oğul'da köprüden götürüyor parayı 😊

Yok Osmangazi Köprüsü pahalandı, yok Diriliş Ertuğrul Viyadüğü zamlandı. Bıktım artık. Benim gibi helikopter kullanın. Fakir kalmanız da mı Tayyip Beyin suçu? Biraz özeleştiri lütfen.

İnsanlar emeğiyle satın aldıkları arabaya rahat binmek istiyorlar. Benzine yapılan zam karşısında ne yapsalardı, Diriliş Ertuğrul'mu izleselerdi? Tabii ki de "ne ayaksınız lan siz" diye isyan edeceklerdi. #Paris #SarıYeekliler

Enflasyonla mücadele için bu marketlerde %10 indirimli kermes olayı yetmezse feysbukta dua zinciri oluşturacağız. O da yetmezse diriliş ertuğrul kıyafetleri giyip fiyatı artan ürünleri bıçaklayarak diğer ürünlere göz dağı vereceğiz. Bizde taktik çok baronlar, bulaşmayacaksınız

Arabaya biniyor, benzine zam gelince yaşam kalitesi düşüyor. Zammın adaletli olmadığına inanıyor. Ne yapacaktı? Nasıl sesini duyuracaktı? Evinde oturup Diriliş Ertuğrul dizisiyle kendini mi avutacaktı? m.muratoğlusözcü

Aileler devletin ablukası altında, her tarafta zam terörizmi, erkekler işsiz, neyse ki diriliş ertuğrul güzel gidiyor o da olmasa halkımızın öfkesini hangi güç dindirebilirdi (!)

⁴³ <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/gecis-ureti-garantisine-chpli-ozelden-tepki-1764288> (erişim tarihi: 31/10/2020)

Özellikle elektrik fiyatlarına yapılan son iki yıldaki zamlar yüzde 70'in üzerinde⁴⁴ olmuştur. 2018 yılının Ağustos ayından 2019 yılı Ekim ayına kadar doğalgaz ve elektriğe toplamda 10 kez zam yapılırken sadece 2 kez indirim yapılmıştır. Genel olarak zamlar gece yarısı ilgili kurumlarca yapılan tebliğler ile duyurulurken, gerçekleşen tek indirim ise bizzat Erdoğan'ın kendisi tarafından duyurulmuştur. İndirim haberleri bizzat birer müjde gibi politik gündem de yer alırken zamlar politik gündeme taşınmadan gerçekleştirilmiştir. Buna rağmen izleyicinin zamları özellikler dizi ile ilişkilendirerek karşıt okuma gerçekleştirmesi dikkat çekicidir.

Geçen yıl diriliş ertuğrul dizisini paylaşanlar şimdi boy boy elektrik faturası paylaşıyor
Daha durun yeni geldi başkanlık sistemi siz AHABER izlemeye devam edin

Diriliş Ertuğrul en etkili ve en kolay temin edilen uyuşturucu madde. Uyuşturun beyninizi bu dizilerle. Uyuşukluğunuz faturalar gelince pazara markete gidince ve ay sonunu getiremeyince geçer. #DirilişSöğüt

Diriliş Ertuğrul Dizisi ile unutulmalar, Gelen yüksek elektrik faturaları ile uyandı... :)

#YenidenDirilişo değilde seçim, diriliş Ertuğrul, payitaht Abdülhamit derken elektriğe yüzde 37 geçirmişler. Yeter mi yetmez durmak yok yola devam.

Vergi hususu da karşıt okuma biçimleri arasında dikkat çekmektedir. Özellikle dizinin TRT'de yayınlandığı göz önünde bulundurulduğunda elektrik faturalarından vergi olarak kesilen ve TRT'ye aktarılan payın eleştirisi yapılmaktadır.

İçtiğim sigara 15 lira olmuş e tabii lazım sonuçta. Diriliş Ertuğrul çekilecek, devlet televizyonundan kişilerin propagandası yapılacak, Başakşehir'e futbolcu transfer edilecek bedava mı oluyo bunlar? iphone satışından ve alkolden alınan aşırı vergiler de işin diğer yüzü.

trt dizileri hariç bütün diziler yayına üç hafta ara vermiş. faturalarımızdaki trt payı sağolsun diriliş ertuğrul'dan asla mahrum kalmıyoruz.

⁴⁴ <https://tr.euronews.com/2019/09/30/epdkdan-elektrige-yuzde-14-9-zam-son-2-senede-yapilan-zam-oran-yuzde-60-gecti> (erişim tarihi: 31/10/2020)

Elektrik faturasındaki trt payıyla Diriliş Ertuğrul reklamı verin billboardlara. Aynen devam aferin

Adam resmen Devletin en yüksek maaşı alan memuru durumunda ,diriliş Ertuğrul , yarışma programı , Vakıfbank reklamı Ne güzel hayat be haram olsun benim elektrik faturamdan alınan TRT payı haram

Bu ülkede vatandaşın elektrik paralarından ÇALINARAK yaptırılan "diriliş ertuğrul" denen saçma sapan diziler ile uyutulan ÜLKEMİN ÇOCUKLARI ÖLÜYOR.. SİZ HALA HAYAL VE YALAN PEŞİNDE KOŞUN... #HalaSMAİlacıYok

Türkiye’de kamu yayıncılığının hem ekonomik hem de politik açıdan devlete ve politik iktidara bağımlılığı devam etmektedir. Kurumun finansal kaynakları üzerindeki eleştiriler, (İlaslan, 2016, p. 93) kurumun yayın politikası ile paralel bir seyir izlemektedir. Bu bağlamda TRT’nin elektrik faturalarından, araç bandrollerine kadar pek çok vergi aracı ile desteklenmesine rağmen yayın politikasının “politik elitlerin ve AK Parti’nin politik söylemi ile paralellik göstermesi “(Çevik, 2019, p. 227) Diriliş Ertuğrul dizisi bağlamında da karşıt okumalara sebebiyet vermektedir.

Sonuç olarak izleyiciler politik söylemde ve paralel olarak dizinin söyleminde yer alan diriliş, yükseliş, Türk’ün zaferi, Cihan hakimiyeti gibi makro söylemlerin farkında olarak fakat daha gündelik hayat düzleminde ve zam, vergi, tanzim satışı ve et fiyatları gibi ekonomik meseleler ile ilişkilendirerek karşıt söylemler oluşturmuştur.

8.1.2. Karşıt Okuma Bağlamında Politikanın Yeri

Ekonomi bağlamında karşıt okumalarda yer aldığı gibi politik karşıt okumalarda da temel eleştiri dizinin izleyicisini yanlış bir bilince sevk ettiğini ve güncel meseleler ile ilgili konuları işleyerek tarihi bir ikna aracı olarak kullandığını vurgulamaktadır. Dizinin beşinci sezonuna denk gelen 31 Mart 2019 Yerel Seçimleri ve 23 Haziran 2019’da İstanbul için yenilenen seçimler izleyicinin politik bağlamda karşıt okumalar gerçekleştirmesinde önemli bir yer tutmaktadır.

"Didem Arslan"Eğer Osmanlı Devleti sandıkla lider belirleseydi.Trt Diriliş Ertugrul da İstanbul seçimlerini verir. %50 saf akp'lileri oyların çalındığına ikna ederdi.

Diriliş Ertugrul da secim iptali işlenmedi mi daha 😊#DirilişSevdası

Akp lilerin bu kadar zor durumda kalmalarının sebebi abdülhamit ve diriliş ertuğrul dizisinde istanbulu kaybedeceklerinin önceden işlenmemiş olması. Hazırlıksız yakalandılar zaar.

Ay çok gülüyorum, Diriliş Ertuğrul'un son bölümünü bile seçimleri kazanacakları üzerine yapmışlar anlaşılın. Bir Alaiye rüyası bölümü var. Yarın youtube'dan izleyin, çok eğleneceksiniz. Allah'ın sopası yok, tuhaf tesadüfler yaratıyor.

SON DAKİKA HABER Malesef farkı kapatamadık, seçimin iptali ve yenilenmesi için dilekçemizi verdik. Sonucun ne olacağını Diriliş Ertuğrul ile Payitaht Abdülhamit'in bu haftaki bölümlerinde izleyebilirsiniz! (Not: İtiraz delillerimiz A Haber Ertan Tan'da)

Kullanıcıların seçimin öncesine ve sonrasına ilişkin yorumları seçimlerde AK Parti'nin iki önemli büyükşehir olan İstanbul ve Ankara'yı kaybetmesi ve sonrasında yaşanan oyların çalınması ve seçimlerin iptal edilerek tekrarlanması tartışmaları üzerinde şekillenmektedir. AK Parti İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı aday Binali Yıldırım oyların çalındığının tespit edildiğine ilişkin net ifadeler kullanmıştır⁴⁵. Kamuoyunda yaşanan "oyların çalınması" ve seçimlerin tekrarına ilişkin tartışmalar kullanıcıların karşıt yorumlarında dizi ile ilişkilendirilmiştir. Bir taraftan dizinin önceki bölümlerinin seçimleri iktidarın yeniden kazanacağına ilişkin kurgulanmasına ve seçimin kaybedilmesi sonrası yaşanan hayal kırıklığına vurgu yapılırken diğer taraftan dizinin politik söylem ile paralel olarak ilerlediğine ilişkin temel yargılar üzerinden seçimle ilgili yaşanan tartışmaların iktidar lehine bir söylem ile dizinin gelecek bölümlerinde işleneceğine ilişkin yorumlar dikkat çekmektedir.

⁴⁵ <https://www.ntv.com.tr/turkiye/binali-yildirim-oylarin-calindigini-hirsizligi-tespit-ettik,f4izeGBCXEm-8cy3AOrybA> (erişim tarihi 13/11/2020)

Diriliş: Ertuğrul'da bu hafta oba seçiminde yapılan usülsüzlükler ve Ertuğrul'un şer ittifakındakilerinin kellelerini alması konu edilecek.

Sizce bu hafta ki diriliş ertuğrul bölümünde seçimlere gönderme yapılır mı ? 😊
#seçim2019istanbul

Haftaya diriliş Ertuğrul'da, oba'da seçim yaparlar. Hile yapanları da kılıçtan geçirirler.
Adfghjkl

Politik bağlamda karşıt okumalara yol açan bir diğer önemli olay ise Rahip Brunson krizidir. Türkiye- ABD ilişkileri açısından önemli bir yer tutan bu olay hem politik hem de ekonomik açıdan önemli sonuçlar doğurmuştur. 20 yılı aşkın süredir Türkiye'de yaşayan ABD'li din adamı Andrew Craig Brunson 2016 yılının sonunda FETÖ ve PKK bağlantılı olduğu gerekçesiyle tutuklanmıştı. Fakat bu olayın bir krize dönüşmesi 2018 yılında olmuştur. Olay Türk Amerikan ilişkilerinde, Fetullah Gülen'in iadesi, Halkbank-Hakan Atilla Davası, F35 Savaş Uçukları gibi pek husus ile ilişkilendirilmiş ve ekonomik yaptırım tehditleri ile Türk lirasının değer kaybetmesine yol açmıştır. Bir süre ABD ve Türkiye yönetimleri arasında karşılıklı restleşme ile ilerleyen olay 12 Ekim 2018 tarihinde Brunson'un salınmasıyla sonuçlanmıştır. Konuyu dizi ile ilişkilendirerek karşıt okuma gerçekleştiren Twitter kullanıcıları olayı iktidarın bir yenilgisi varsayımından hareketle diziyi iktidar ve destekçileri için bir “avunma” aracı olarak yorumlamışlardır.

Ya boşver rahip brunson falan ne kafa yoruyosun yandaş kardeşim aç payitaht abdülhamit, diriliş ertuğrul, hikmeti muhammed kutul amare falan izle en büyük biziz işte bitti.

Papaz gitti.Hemen Diriliş Ertuğrul'un dozunu artıralım. Kendimizi toparlamamız lazım
#RahipBrunson

Papaz Brunson serbest bırakılmış!! Diriliş ertuğrul başlasaydı 2 papaz kellesi alsaydı da biraz kendimizi avutsaydık yav

Önce McKinsey şimdi de Papaz Brunson. Ümmetin tadı çok kaçtı, Diriliş Ertuğrul dizisinin acilen başlaması gerekiyor.

Yine bu krizin yol açtığı yaptırım tehditleri sonucunda Türk lirasının aşırı değer kaybı⁴⁶ sonucu yaşanan ekonomik problemler de yine izleyicinin karşıt yorumlarında kendine yer bulmuştur.

brunson tahliye olmuş. inanılmaz şaşırдық. nasıl da dimdik durduk, eğilmedik değil mi? tir tir titredi amerika.! arada geçen sürede ekonomik olarak da dibe çöktüler. bağımsız yargımızla da tüm dünya'ya örnek olduk. gelsin mehter, gelsin diriliş ertuğrul...

Ak parti tabanında ekonomik krizden daha çok Brunson'un salınması şok etkisi yarattı, aç kalsalar da hayalleri vardı, Büyük Türkiye, Dünya Lideri Abdülhamid Diriliş Ertuğrul falan.. Güzel alıntı..

Madem Amerika'nın baskısına boyun eğip, verecektiniz papaz Bronson'u, neden piyasaların mahvolmasına müsaade ettiniz? En baştan salsaydık ya keşke. Neyse verelim dombrayı fon müziği olarak. Diriliş Ertuğrul izleyip, çok güçlüyüz biz diye gaza da geldik mi, tamamdır mesele!

Sen yıllarca osmanlı, diriliş ertuğrul, ver mehteri diye gaza gel/getir milleti sonra bi papaz gelip .... ayar versin ekonomine. 80 milyonluk ülkeyi 1 tane papaz salladı. #RahipBrunson

İzleyici karşıt okumalarında ekonomik problemlere yol açan bu politik krizin “baskılara boyun eğilerek” sonuçlandırılmasını eleştirmektedir. Politik söylemde ve iktidar destekçileri arasında bir dik duruş olarak nitelenen politikaların sonuç olarak bir “boyun eğmeye” dönüşmesi izleyicinin yorumlarının temel çıkış noktasıdır. İzleyiciler yorumlarında bu krizin sonuç olarak Rahip Brunson’un Amerika’nın istediği şekilde serbest bırakılmasına varacağı bilinmesine rağmen neden Amerika’nın yaptırım tehditleri ile ekonomiye zarar verildiği üzerinden iktidarı eleştirmektedir.

---

⁴⁶ “2018 yılı başında 3,79 TL olan dolar kuru Brunson’ın tahliye talebinin duruşmada reddedildiği 18 Temmuz’da 4.79’a çıktı. ABD Hazinesi’nin iki bakan hakkındaki önlemleri duyurduğu 1 Ağustos günü 5 TL eşliğini geçti. Trump’ın açıkladığı ikinci aşama yaptırımlar içinde Türkiye’den çelik ve alüminyum ithalatına gümrük vergisini arttırma kararının uygulamaya girdiği 13 Ağustos tarihinde, dolar kuru tarihin en yüksek noktası olan 7.21 TL’yi gördü.” <https://www.hurriyet.com.tr/yazarlar/sedat-ergin/rahip-brunson-krizinin-biraktigi-izler-41032054> (erişim tarihi 13/11/2020)

8.1.3. Karşıt Okuma Bağlamında Tarihin Yeri

Diriliş Ertuğrul dizisi tarihi bir dönemi konu aldığından dizinin temsil ettiği tarihsel “gerçeklik” de karşıt okuma bağlamında önemli bir yer tutmaktadır. Bu okumalar bağlamında öne çıkan hususlardan ilki liselerde tarih dersinin zorunlu ders olmaktan çıkarılıp seçmeli bir ders haline getirilmesi tartışmaları üzerinde şekillenmektedir.

#LisedeZorunluTarih dersi kalktı, yerine diriliş Ertuğrul tencere tava eğitimi başladı .

Diriliş Ertuğrul ve Payitaht ile tarihi gelecek nesillere aktarmaya çalışıyorlar hey yavrum hey... Hadi Müzik, Beden Eğitimi, Resim, Sağlık Bilgisi falan size göre değil ama Tarih dersi nerenize battı? Yazıklar olsun #LisedeZorunluTarih

Tarih dersine ne gerek var? Öğrenmeye çok meraklıysan Diriliş Ertuğrul, Payitaht Abdülhamit , Muhteşem Yüzyıl var (!) #LisedeZorunluTarih

Tarihini bilmeyip tarihinden ders çıkarmayan insanlar gelip çocuklarımızın tarih öğrenmemelerini istiyorlar açık açık kusura bakmayın ama Diriliş Ertuğrul ve Payitaht Abdülhamid'i izliyerek tarih öğrenemez bu çocuklar #LisedeZorunluTarih

#LisedeZorunluTarih Diriliş Ertuğrul , Payitaht Abdulhamit şimdi bir de Diriliş Osman başlarsa tamam işte neyinize yetmiyor bu kadar tarih (!)

Zorunlu tarih dersinin karşıt okuma bağlamında ele alınması hususu 23 Ekim 2018 tarihinde 2023 Eğitim Vizyonu ve 18 Mayıs 2019 tarihinde Yeni Ortaöğretim Modelinin açıklanması ile ilişkilidir. Dizinin 5. Sezonuna denk gelen ve özellikle Yeni Ortaöğretim Modelinin açıklanmasının ardından tarih dersinin zorunlu olmaktan çıkarılarak seçmeli ders haline getirilmesi medyada gündeme⁴⁷ gelmiş ve #LisedeZorunluTarih hastag’i Twitter’da gündem olmuştur⁴⁸. Bu konuyu Diriliş Ertuğrul dizisi ile ilişkilendirerek karşıt okuma gerçekleştirenler genel olarak iktidarın bilinçli bir politikayla tarih dersinin

⁴⁷ https://www.turkegitimsen.org.tr/icerik_goster.php?id=13183 (erişim tarihi 13/11/2020)

⁴⁸ 22 Mayıs 2019 tarihinde Twitter’da gündem olan konular <https://trendogate.com/placebydate/23424969/2019-05-22> (erişim tarihi 13/11/2020)

zorunlu ders olmaktan çıkararak, dizilerle alternatif bir tarih anlatısı oluşturmaya çalıştığı varsayımından hareketle karşıt okumalar gerçekleştirmiştir.

Zorunlu tarih dersinin gündem olmasının üzerinden yaklaşık bir yıl geçmesinin ardından konu İYİ Parti Milletvekili Feridun Bahşi tarafından Meclis gündemine taşınmıştır⁴⁹. Bahşi, Milli Eğitim Bakanı Ziya Selçuk'a yönelttiği sorularda “gerçeğin çarpıtıldığı dizilere” de vurgu yaparak Türk milletin tarihini bu tarz dizilerden öğrenir hale mi getirilmek istendiğini sorgulamıştır⁵⁰. Bu örnek özellikle zorunlu tarih dersi hususunun kamuoyunda iktidarın büyük önem verdiği tarih dizileri ile birlikte ele alındığını gösteren somut bir örnektir.

Karşıt okuma bağlamında tarih hususunun Twitter kullanıcıları tarafından ele alınışı genel olarak dizinin tarihsel gerçekliği doğru yansıtmadığı üzerinde şekillenmektedir. İzleyiciler diziyi “masal”, “uydurma” gibi kelimelerle niteleyerek dizinin izleyicisinde yanlış bir tarih algısı yaratmasını eleştirmişlerdir.

ve en önemlisi de, Anadolu ve Rumeli'de toplumsal dinamiklerden haberdar olma zahmetinde bile bulamazsanız, "derin tarihçiler" size tarih diye Diriliş Ertuğrul kıvamında masalları daha çok uzun seneler boyunca anlatır durur.

Ne Diriliş Ertuğrul'daki Osmanlı tarihi nede payitaht Abdulhamit'teki dönem gerçek tarihtir tamamen bu döneme uyarlanarak birilerini memnun edip algı oluşturmak için yazılmış çizilmiş masal tarzında bir senaryodur. #EmeklilikteYaşaTakılanlar #BelediyeŞirketiKadrosuz

Diriliş Ertuğrul'un masallarına bakmayın. Moğol istilasına karşı en büyük kıyamı şu üç kişi yaptı: Karamanoğlu Nureddin Bey, Tekeli Seyfeddin Bey ve Kozanoğlu Nureddin Altun Bey. Bu üçü Türkmenleri ayaklandırdı ve Moğollara çok ağır bir darbe indirildi, Konya'dan berisi kurtuldu

Hayatında hiç tarih kitabı okumamış vatandaşlar. Hazır olun uyduruk diziden uyduruk tarih öğreneceksiniz. Hadi bakalım, Diriliş Ertuğrul başlıyor. #NizamıAlem

⁴⁹ <https://www2.tbmm.gov.tr/d27/7/7-26136s.pdf> (erişim tarihi 13/11/2020)

⁵⁰ Milli Eğitim Bakanı Ziya Selçuk soru önergesine verdiği cevap <https://www2.tbmm.gov.tr/d27/7/7-26136sgc.pdf> (erişim tarihi 13/11/2020)

Yine bu yanlış algının özellikle iktidarın ve Erdoğan'ın üzerinden şekillendiğini dile getiren tweetler dikkat çekmektedir. Politik karşıt okumalarda olduğu gibi temel çıkış noktası olarak, dizinin iktidar politikaları ile paralel ilerlediği ve bunun tarihin çarpıtılarak yapıldığı düşüncesi dile getirilmektedir. “İktidarı beslemek”, “propaganda yapmak” ve “algı oluşturmak” gibi kavramlar üzerinden dizide işlenen tarihi olayların iktidarın ve Erdoğan'ın politik söylemleri ile uyumlu ve bu söylemleri destekler biçimde yansıtıldığı düşüncesi ortaya koyulmaktadır.

iktidar iki Tarihî Dizi çektiriyor biri Ertuğrul Gazının Hayatı diğeri ise Abdulhamittin hayatı ama gel gelelim ki, iki dizinin de konusu tamamen uydurma ve her hafta Erdoğan üzerinden algı oluşturuyorlar. Kısaca iki Dizinin ismi de Diriliş Erdoğan ve Payitaht Erdoğan olmalıydı.

#Abdülhamid ve diriliş Ertuğrul iktidarın halk üzerinde geliştirdiği en büyük propaganda araçlarından sadece bir kaçı! Hayatta izlemem hiç işim bile olmaz!

Diriliş Ertuğrul,Abdülhamit gibi dizilerle vermek istediğiniz mesaj, yeni nesle Osmanlı'nın güzelliğini mi yansıtmak yoksa hâlihazırda olan iktidara onlar üzerinden atıfta bulunup, iktidarı beslemek mi?

Karşıt okuma bağlamında tarihin ele alınışında öne çıkar bir diğer husus ise bilenen tarihsel gerçeklikler ile çelişen kurgu ile ilgili yapılan yorumlardır.

Diriliş Ertuğrul Dizisinin Ertuğrul Gazinin hayatı ile uzaktan yakından alakası yok. Ne İbnül Arabî Ertuğrul döneminde yaşamış ne Moğollar ile Ertuğrul savaşmış nede karakterlerin hiç biri doğru tamamen uydurma bir dizi.

#DüşünceAtlası sonunda a haber de bunu da gördük şaşırдық diriliş ertuğrul da görülen arabi ertuğrul gazi karşılaşmaları gibi birçok yalan yanlış kurmaca kafadan sallama bir tarihle akp seçmenine özel gaza getiren tarih yazma dizisi olduğunu itiraf ettiler gibi herseyiniz yalan

Diriliş Ertuğrul da Sadrettin Konevi Söğüt'e gelip Ertuğrul Bey'in korumasına giriyor. Tarihi vesikalarda varmıdır böyle bir durum? Bildiğim alakası bile yok.

YouTube'da gezerken Diriliş Ertuğrul kesitleri denk geldi. Bir kaçını izledim. Anlamadığım şey Engin Altan Beyin şivesi nasıl oluyorda ilk bölümlerde 21. Yüzyıl Türkiye Türkçesi, son bölümler de 15. Yüzyıl Osmanlı Türkçesine dönüşüyor.

"Diriliş Ertuğrul'da Halime Sultan öldü diye Tarihi hata var diyenler acaba sadettin köpeği Ertuğrul Bey öldürmedi Tarihte buna bişey dedinizmi noyan'la Ertuğrul Bey hiç karşılaşmamasına rağmen buna bişey dedinizmi bu dizide çok tarihi hata var!"
#ErtuğrulGaziEkibi

Özellikle dizide görülen ve tarihte yaşamış gerçek karakterlerin tarihsel dönemlendirme açısından birbirleriyle aynı dönemde yaşamış olmaları ve dizide işlendiği şekliyle aynı coğrafyada yollarının kesişmiş olması mümkün değilken dizide aynı dönemde yaşamış gibi gösterilmesi karşıt okuma bağlamında dikkat çekmektedir. Örneğin Ertuğrul'un Anadolu coğrafyasında İbn Arabi ile karşılaşmasının hem dönem hem de coğrafya açısından mümkün olmadığı tarihçiler tarafından dile getirilmiştir. Bu tezatlık karşıt okuma bağlamında izleyici yorumlarında da kendine yer bulmuştur (Çencen & Şimşek, 2015, p. 1386).

Sonuç olarak izleyicilerin karşıt okumalarındaki örüntü ve ortak noktaları dile getirecek olursak karşıt okuma gerçekleştiren izleyicinin bu metni sıradan bir dizi veya eğlence aracı olarak ele almadığı, dizinin izleyicinin zihninde politik bir söylem olarak yer ettiği ve bu söyleme karşı getirdiği eleştirileri farklı bağlamlarda sosyal medya aracılığı ile dile getirdiği görülmektedir. Karşıt okuma gerçekleştirenlerin genel olarak dizinin düzenli takipçisi olmadıkları söylenebilir çünkü karşıtlıklarını dizinin izleyicisini uyuttuğu, tarihi gerçekleri saptırdığı, iktidarın bir ikna aracı olduğu vs. gibi olumsuzluklar temelinde nitelendirmektedirler. Dolayısıyla karşıt okuma gerçekleştirenlerin dizinin kendisiyle değil farklı bağlamlarda (sosyal çevre, geleneksel medya, sosyal medya vs.) dizinin politikleştirilmiş söylemi ile karşılaştığını ileri sürmek ve bu politik söylemi gündelik yaşamlarındaki politik ve ekonomik problemler ile beraber ele aldığını söylemek yanlış olmayacaktır. David Morley Nationwide çalışmasında benzer bir şekilde Nationwide programını kendileri ile alakasız gören ve program üzerine bir okuma gerçekleştirmeyi reddeden genç siyahi öğrenci grubunun tutumunu da karşıt okuma içine dahil etmiştir (Morley & Brunson, 1999, p. 266). Diriliş Ertuğrul ile ilgili karşıt okuma gerçekleştirenler diziyi kendileri ile alakasız bir noktada konumlandırırsa da dizinin söylemini kendi gündelik yaşamları ile ilişkilendirebilmektedir.

8. SONUÇ

Bu tez çalışmasının temel sorusu Diriliş Ertuğrul dizisinin Twitter kullanıcıları tarafından hangi gündelik yaşam pratikleri çerçevesinde nasıl “karşıt” bir biçimde okunabildiğini ve karşıt bir söylem oluşturulabildiğini ortaya koymaktır. Bu soru hegemonya mücadelesi ve popüler kültürün direnişçi doğası çerçevesinde cevaplanmaya çalışılmıştır. Bu soruya yanıt ararken dizi izleyicisinin Twitter üzerinden dizi ile ilgili yaptığı yorumlar veri olarak kullanılmıştır. İzleyicinin sosyal medyayı televizyon izleme etkinliğine eklemesi günümüzde üzerine araştırmalar yapılan önemli bu konudur. Hem dünyada hem de ülkemizde yapılan çalışmalar televizyon izlemeye en sık eşlik eden etkinliklerden birinin sosyal medya kullanımı olduğunu ortaya koymuştur. Dolayısıyla sosyal medya mecraları izleyicinin metin ile kurduğu ilişkiyi anlamamızda önemli bir veri kaynağı olarak öne çıkmaktadır. Kısa metinler paylaşılmasına imkân vermesi ve hashtagler etrafında tartışmaların hızlıca şekillenebilmesi nedeniyle Twitter’ın diğer sosyal medya platformlarına nazaran televizyon metinleri ile ilgili yorum yapılabilmesi hususunda ön plana çıktığı görülebilmektedir.

Çalışmada elde edilen verilerin analizinde kullanılan kavramsal çerçeve Stuart Hall’un kodlama/ kodaçımılama çalışmasına dayanmaktadır. Stuart Hall’un çalışması ve devamında gerçekleştirilen çalışmalar medya etki çalışmaları açısından önemli bir yer tutmaktadır. Medyanın etkilerinin daha doğrusal ve izleyicilerin pasif bir şekilde ele alındığı çalışmaların ardından Hall’un izleyiciyi de ön plana çıkaran bir kavramsal çerçeve sunması etki çalışmaları açısından da önemli bir dönüm noktasıdır. Bu çalışmada Hall’un izleyicinin metin ile ilişkisini ortaya koyan üç farklı okuma biçiminden biri olan karşıt okuma biçimini içeren tweetler analiz edilmiştir. Ek olarak bu karşıt okuma biçiminin hangi gündelik hayat pratikleri etrafında şekillendiği ortaya koyulmuştur. Diriliş Ertuğrul dizisini bir popüler kültür metni ve iktidarın sahiplendiği hegemonik bir metin olarak ele aldığımızda karşıt okumaların oluşturulduğu gündelik hayat bağlamı önem kazanmaktadır.

İzleyicilerin Diriliş Ertuğrul dizisi ile ilgili karşıt okuma biçimleri analiz edildiğinde karşımıza çıkan en önemli bulgu iktidarın politik söyleminde kendisine fazlaca yer bulan ve iktidar söylemleri ile paralel bir yol izleyerek onları yeniden üreten bu metnin aynı zamanda karşıt bir direnişe de alan açabildiğini ortaya koymasıdır. İzleyiciler dizinin

politik söyleminin tamamen farkında olarak karşıt okumalarını gündelik yaşamlarında ve gündemdeki konular ile ilişkilendirerek ele almışlardır. Bu çalışmada kişilerin karşıt okumalarını ilişkilendirdikleri gündelik yaşam pratikleri üç kategori altında analiz edilmiştir. Bu kategoriler ekonomi, politika ve tarihtir. Bu kategoriler altında analiz edilen tweetlerin yine belirli gündemler ile ilişkilendirmesi, izleyicinin karşıt okumalarını nasıl gündelik yaşamın akışı içinde ele aldıklarını ortaya koymaktadır. Örneğin, et fiyatlarının pahalılığı ile ilgili haberlerin kamuoyunda gündem olması ile birlikte izleyicinin karşıt okumalarının diziye de atıfla bu konu etrafında şekillenmesi izleyicinin gündelik hayatın akışında dizinin politik söylemini tersine çevirerek nasıl karşıt bir söylem oluşturduğu görülmektedir. Benzer şekilde liselerde verilen zorunlu tarih derslerinin seçmeli ders statüsüne geçirilmesi tartışmalarında izleyiciler bu hususu yine dizi ile ilişkilendirerek dizinin sunduğu tarihsel gerçeklik ve iktidarın tarih ile ilgili politikalarına karşı karşıt bir söylem geliştirmektedir.

Popüler bir dizi olan Diriliş Ertuğrul dizisi ile ilgili karşıt okumaların nasıl şekillendiği hususu bir popüler kültür ürününün hegemonyası karşısında izleyicinin nasıl bir mücadele alanı oluşturduğunu görmek açısından önemlidir. Hall'un de belirttiği gibi karşıt eğilimlerin, ideolojik formların çatlaklarında ortaya çıkması bu çalışmada analiz edilen verilerde de kendini göstermektedir. İzleyiciler karşıt eğilimlerini hem metin ile iktidar arasındaki eklemlenmede hem de iktidarın ekonomik ve siyasi politikalarındaki “çatlaklar” üzerine kurmaktadır. Örneğin tanzim noktaları üzerinden oluşturulan karşıt okumalarda, dizinin kahramanlık ve zafer söylemlerinin, iktidarın ekonomi politikalarının yol açtığı olumsuzluklar ile uyumlu olmadığı ve bu eklemlenmenin izleyicinin karşıt okumaları için bir “çatlak” oluşturduğu dikkat çekmektedir. Benzer şekilde Rahip Brunson krizi çerçevesinde yapılan karşıt okumalarda da dizide Kayı Beyliği'nin diğer aktörler karşındaki politik ve askeri üstünlüğünün iktidarın diğer ülkeler ile ilişkileri ile mevcut dış politikalarının uyumlu olmamasından kaynaklanan “çatlaklar” çerçevesinde şekillendiği görülmektedir. Genel olarak tüm karşıt okumaların temelinde Diriliş Ertuğrul dizisinin iktidar ile olan eklemlenmesinin ve iktidarın bu diziyi sahiplenmesinin farkındalığı yatmaktadır. İktidarın diziyi sahiplenmesi ve politik söylemlerine eklemlenmesi izleyicinin dizinin kurgusunu bir iktidar temsili olarak yorumlamasına yol açmakta ve dizideki muktedir, adil ve hem İslam'ın hem de Türklüğün idealleri uğruna mücadele eden iktidar temsili ile gerçek iktidar politikaları

arasındaki uyumsuzlıklardan doğan çatlaklar izleyicinin karşıt okumalarına temel teşkil etmektedir.

Bu çalışmanın ortaya koyduğu bir diğer diğer önemli bulgu ise iktidarın politik söyleminde kendisine fazlaca yer bulan ve iktidar söylemleri ile paralel bir kurgu izleyen bir metnin hangi gündelik yaşam pratikleri çerçevesinde karşıt olarak okunabildiğidir. İzleyiciler metnin hegemonik yapısı karşısında en çok ekonomik karşıt söylemleri kullanarak bir mücadele alanı oluşturmuşlardır. Ekonomik karşıt okumaların ön plana çıkmasının dizinin dönemin ekonomik koşullarına kurgusunda yer vermesi ile ilişkili olmadığını belirtmek yararlı olacaktır. Çünkü dizinin temel kurgusu askeri ve politik mücadeleye dayanmaktadır. Fakat izleyici mücadele alanını oluştururken birkaç istisna dışında kendisini dizinin kurgusundan soyutlayarak diziyi iktidarın işlevsel bir metni olarak ele almış ve karşıt okumalarını bunun üzerinden şekillendirmiştir. Dolayısıyla izleyicinin gündelik hayatında doğrudan etkisini gösteren ve görünür olan ekonomik koşullar dizinin kurgusunda yer almasa da izleyicinin hegemonik mücadelesinde ön plana çıkmaktadır. İzleyiciler iktidarı temsil eden bir metni eleştirirken iktidarın makroekonomik politikalarından ziyade kendi yaşamlarında görünür olan enflasyon, döviz kurunun yüksekliği, vergiler vb. gibi gündelik hayatlarına doğrudan etki eden kavramlar üzerinden bir karşıtlık oluşturmaktadır.

Benzer şekilde politik karşıt okumalarda da izleyicinin gündelik yaşamları ile doğrudan ilişkili konularda karşıt okumalar gerçekleştirdiği görülmektedir. Örneğin 31 Mart 2019 Yerel Seçimleri ve 23 Haziran 2019'da İstanbul için yenilenen seçimler izleyicinin politik bağlamda karşıt okumalar gerçekleştirmesinde ön plana çıkmaktadır. İzleyicinin diziyi politik gündem ile paralel bir çizgide görmesi dolayısıyla kaybedilen seçimlerin dizinin zafer kurgusu ile uyumsuzluğu üzerine yapılan karşıt okumalar göze çarpmaktadır. Ayrıca izleyicinin kaybedilen seçimler karşısında verilecek tepkilerin (seçimin iptali, oy çalınması ve hile söylemleri) dizinin gelecek bölümlerinde işleneceği beklentisi karşıt okumalara yansımaktadır. Yine Rahip Brunson krizinde dış politikada düşülen zor durumun dizinin hegemonik söylemi ile olan uyumsuzluğu ve bu krizin ABD'nin yaptırım tehditlerine yol açması izleyicinin karşıt okumalarında kendine yer bulmaktadır.

Dizinin bir tarihi dönemin temsili olması bu temsilin işlevi ve doğruluğu hakkındaki yorumlar izleyicinin karşıt okumalarında ön plana çıkmaktadır. Temsil edilen tarih

hususlu ile ilgili karşıt okumalarda en ön plana çıkan husus tarih dersinin seçmeli ders statüsüne geçirilmesi ile ilgili gündem üzerinden şekillenmektedir. İzleyiciler bu hususu iktidarın bilinçli bir politikası gibi görerek bu amacı deşifre etmişler ve dizide temsil edilen tarihi “uydurma” ve “masal” olarak nitelemişlerdir. Ayrıca dizide konu edilen kişi ve olaylar ile ilgili yanlış aktarımların olması da karşıt okumalarda dile getirilen diğer hususlardır.

Diriliş Ertuğrul dizisinin aşırı politikleştirilmiş söylemi izleyicinin karşıt alımlamasında önemli bir etkiye sahiptir. Karşıt okuma gerçekleştirenler temelde diziyi değil dizinin politik söylemine karşı bir karşıtlık oluşturmaktadır. Aslında dizinin kendisi ve hatta iktidar tarafından desteklenen birçok tarihi dönem dizisi iktidarın milliyetçi muhafazakâr politik yapısına uymayan farklı anlatılara karşıtlık oluşturmamak ve onlarla mücadele etmek için üretilmiş anlatılardır. Dolayısıyla dizilerin politik söyleme yoğun bir şekilde eklenmeye çalışılması olağan bir çabadır. Osmanlı geçmişinin politik amaçlar ile işlevselleştirilmesi ve söylemselleştirilmesi diziyi herkes için görünür kılmış diziyi takip etmeyenler için dahi bir anlam ifade eder hale getirmiştir. Dizinin politik ideolojinin farkında olan bu politik ideolojiye eleştiren bakanlar ise dizinin söylemini tersine çevirerek gündelik hayat düzleminde eleştiren bir politiklik sergilemişlerdir.

Sonuç olarak Diriliş Ertuğrul dizisi hegemonik bir metindir. Daha önceki çalışmalarda da iktidarın politik söylemleri ile uyumu ortaya konulmuş ve genellikle dizinin hegemonik yapısının deşifre edilmesi açısından analiz edilmiştir. Bu çalışma ile dizinin gündelik yaşam düzleminde oluşturduğu mücadele alanının bir resmi ortaya konulmuştur. Ayrıca karşıt yorumlarının izleyicinin yaşamında doğrudan etkiye sahip konular etrafında şekillenmesi (tanzim satış, enflasyon, döviz kuru, yerel seçimler, eğitim politikaları vs.) direniş alanının mikro düzlemde nasıl işlediği ile ilgili ipuçları sunmuştur.

Stuart Hall Kodlama/ Kodaçımllama makalesinde izleyicinin metin ile olan ilişkisini tanımlarken dahi hegemonya kavramını merkeze almış izleyicinin metindeki hegemonik söylemleri olduğu gibi kabullendiği okuma biçimini dominant-hegemonik, izleyicinin bu hegemonik söylemlerin farkında olarak bu söylemlere karşıt bir okuma gerçekleştirmesini ise karşıt okuma biçimi olarak adlandırmıştır. Hall’un izleyici okuma biçimlerinde dahi hegemonya kavramını kullanması izleyici alımlamasındaki anlam mücadelesinin önemini ortaya koymaktadır. Popüler kültürün hegemonik yapısı, bu

anlam mücadelesini gündelik hayat düzlemine taşımakta ve izleyicinin anlamı inşa ettiği gündelik hayata nüfuz etmeyi amaçlamaktadır. Dolayısıyla popüler kültürün hegemonik baskı mekanizması gündelik hayat düzleminde işlediğinden bu baskıya karşı oluşturulan karşıt mücadele de yine aynı düzlemde oluşmaktadır. Diziye karşı yapılan karşıt yorumlar da dizinin anlam mücadelesinde karşıt direniş alanının nasıl işlediğini göstermektedir.

KAYNAKLAR

- Alasuutari, P. (1999). Introduction: Three Phases of Reception Studies. In P. Alasuutari (Ed.), *Rethinking the Media Audience: The New Agenda* (pp. 2–21). <https://doi.org/10.4135/9781446216996.n1>
- Arslan Yeğen, U. T., & Binark, M. (2011). *İnternet mecraları, kanaat oluşumu ve dolaşımı: Kamusal ve mahrem arasında*.
- Arslan Yeğen, U. T., Tol, U. U., & Alkurt, S. V. (2016). *İnternette Karşılışmalar: Twitter Örneğinde Kimlik ve Kamusalılık*. Ankara.
- Aydın, S. (2019). *Yeni hafıza ve medya: Payitaht Abdülhamid ve Diriliş Ertuğrul dizileriyle kolektif hafıza inşası / New memory and media: Collective memory construction through TV series Payitaht Abdülhamid and Diriliş Ertuğrul*. İstanbul Ticaret Üniversitesi.
- Baker, C., & Galasinski, D. (2001). *Cultural Studies and Discourse Analysis: A Dialogue on Language and Identity* (First Edit). SAGE Publications Ltd.
- Barker, C. (2010). Structuralism, Poststructuralism, and Cultural Studies. In *The Encyclopedia of Literary and Cultural Theory*. <https://doi.org/10.1002/9781444337839.wbelctv3s010>
- Boyd, danah m., & Ellison, N. B. (2007). Social Network Sites: Definition, History, and Scholarship. *Journal of Computer-Mediated Communication*, 13(1), 210–230. <https://doi.org/10.1111/j.1083-6101.2007.00393.x>
- Carney, J. (2018). Resur(e)cting a Spectacular Hero: Diriliş Ertuğrul , Necropolitics, and Popular Culture in Turkey. *Review of Middle East Studies*, 52(1), 93–114. <https://doi.org/10.1017/rms.2018.6>
- Çencen, N., & Şimşek, A. (2015). “Diriliş” by the perspective of expert historians Usta tarihçilerin bakış açısı ile “Diriliş Dizisi.” *International Journal of Human Sciences*, 12(2), 1377. <https://doi.org/10.14687/ijhs.v12i2.3435>
- Cetin, K. B. E. (2014). The “politicization” of Turkish television dramas. *International*

Journal of Communication, 8(1), 2462–2483.

Çetinsaya, G. (2013). Cumhuriyet Türkiye’inde Osmanlıcılık. In T. Bora & M. Gültekingil (Eds.), *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce: Muhafazakârlık* (pp. 361–380). İstanbul: İletişim Yayınları.

Çevik, S. B. (2019). Turkish historical television series: public broadcasting of neo-Ottoman illusions. *Southeast European and Black Sea Studies*, 19(2), 227–242. <https://doi.org/10.1080/14683857.2019.1622288>

de Certeau, M. (2008). *Gündelik Hayatın Keşfi-1* (1. Baskı). Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.

Demiryakan, B. (2019). *Political instrumentalization of the Ottoman past in contemporary Tur-key: The case of “Diriliş Ertuğrul.”* Boğaziçi Üniversitesi.

Emre Çetin, K. B. (2016). Televizyon İzleyicisi Kimdir? Kavramsal Bir Tartışma. *Erdem Dergisi*, 70, 25–41.

Erman, S. (2016). *BİR PROPAGANDA ARACI OLARAK TARİHİ DİZİLER: “DİRİLİŞ ERTUĞRUL” VE “FİLİNTA” ÖRNEĞİ.* Marmara Üniversitesi.

Fiske, J. (2005). *Reading the Popular.* Taylor & Francis e-Library.

Fiske, J. (2012). *Popüler Kültürü Anlamak* (1. Baskı). İstanbul: Parşömen Yayıncılık.

Gil de Zúñiga, H., Garcia-Perdomo, V., & McGregor, S. C. (2015). What Is Second Screening? Exploring Motivations of Second Screen Use and Its Effect on Online Political Participation. *Journal of Communication*, 65(5), 793–815. <https://doi.org/10.1111/jcom.12174>

Gil de Zúñiga, H., & Liu, J. H. (2017). Second Screening Politics in the Social Media Sphere: Advancing Research on Dual Screen Use in Political Communication with Evidence from 20 Countries. *Journal of Broadcasting & Electronic Media*, 61(2), 193–219. <https://doi.org/10.1080/08838151.2017.1309420>

- Güngör, B. (2019). *Popüler tarih dizileri ışığında Türk tarihinin medyada yansıtılma biçimi: "Diriliş Ertuğrul" dizisi örneği*. Atatürk Üniversitesi.
- Hall, S. (1997). Introduction. In *Representation: Cultural representations and signifying practices* (pp. 1–13). London.
- Hall, S. (2001a). Encoding, Decoding. In S. During (Ed.), *The Cultural Studies Reader* (pp. 507–517). Routledge.
- Hall, S. (2001b). Encoding/decoding. In S. During (Ed.), *The Cultural Studies Reader* (pp. 507–517). Routledge.
- Hall, S. (2016). Notes on Deconstructing the Popular. In R. Samuel (Ed.), *People's History and Socialist Theory*. Routledge.
- Hall, S. (2018). Culture, the Media, and the "Ideological Effect" [1977]. In D. Morley (Ed.), *Essential Essays, Volume 1* (pp. 298–335).
<https://doi.org/10.1215/9781478002413-015>
- Han, E., & Lee, S.-W. (2014). Motivations for the complementary use of text-based media during linear TV viewing: An exploratory study. *Computers in Human Behavior*, 32, 235–243. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2013.12.015>
- Harrington, S., Highfield, T., & Bruns, A. (2013). More than a backchannel: Twitter and television. *Participations*, 10(1), 405–409.
- İlaslan, S. (2016). Politika ve Piyasa Sınırları Bağlamında Kamu Hizmeti Yayıncılığı: Türkiye’de AKP Dönemi TRT Tartışmaları. *Mülkiye Dergisi*, Vol. 40, pp. 67–100. Mülkiyeliler Birliği Genel Merkezi.
- Jensen, K. B. (1991). Media audiences Reception analysis: mass communication as the social production of meaning. In N. W. Jankowski & K. B. Jensen (Eds.), *A Handbook of Qualitative Methodologies for Mass Communication Research* (1st Editio, p. 288). London: Routledge.
- Karahan, H. S. (2019). *Toplumsal bellek inşasında televizyon dizilerinin yeri: Diriliş Ertuğrul dizisi örneği*. Erciyes Üniversitesi.

Karen, R., & Nightingale, V. (2003). *Media and Audiences New Perspectives*. Open University Press.

Kearney, M. (2019). rtweet: Collecting and analyzing Twitter data. *Journal of Open Source Software*, 4(42), 1829. <https://doi.org/10.21105/joss.01829>

Kim, S. (2004). Rereading David Morley's The 'Nationwide' Audience. *Cultural Studies*, 18(1), 84–108. <https://doi.org/10.1080/0950238042000181629>

KONDA. (2013). *İnternet ve Sosyal Medya Kullanımı*.

KONDA. (2019a). *Televizyonla Değişen Algılar, Sosyal Medyanın Yükselişi ve 10 Yıllık Medya Serüvenimiz 2008 - 2018*.

KONDA. (2019b). *Televizyonla Değişen Algılar, Sosyal Medyanın Yükselişi ve 10 Yıllık Medya Serüvenimiz 2008 - 2018*.

Livingstone, S. (1997). THE WORK OF ELIHU KATZ: CONCEPTUALIZING MEDIA EFFECTS IN CONTEXT. In J. Corner, P. Schlesinger, & S. Livingstone (Eds.), *INTERNATIONAL MEDIA RESEARCH*.

Lull, J. (1995). *Media, Communication, Culture : A Global Approach*. New York: Columbia University Press.

MAXQDA. (2020). Berlin, Germany: VERBI Software.

McQuail, D. (2010). *McQuail's Mass Communication Theory (SIXTH EDIT)*. SAGE Publications Ltd.

Morley, D. (1986). Family Television: Cultural Power and Domestic Leisure. In *Group*. [https://doi.org/cultural studies;publikum;familie](https://doi.org/cultural%20studies;publikum;familie)

Morley, D. (1999). 'To Boldly Go ...': The 'Third Generation' of Reception Studies. In P. Alasuutari (Ed.), *Rethinking the Media Audience: The New Agenda* (pp. 195–206). <https://doi.org/10.4135/9781446216996.n10>

- Morley, D. (2006). Unanswered Questions in Audience Research. *The Communication Review*, 9(2), 101–121. <https://doi.org/10.1080/10714420600663286>
- Morley, D., & Brunson, C. (1999). *The Nationwide Television Studies*. Retrieved from http://monoskop.org/images/9/99/Brunson_Charlotte_Morley_David_The_Nationwide_Television_Studies_1999.pdf
- Okumuş, M. S. (2020). 1974'ten 2020'ye TRT Tarih Dizileri. *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. <https://doi.org/10.35343/kosbed.738725>
- Özçetin, B. (2018). *Kitle İletişim Kuramları: Kavramlar, Okullar, Modeller*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Özçetin, B. (2019). 'The show of the people' against the cultural elites: Populism, media and popular culture in Turkey. *European Journal of Cultural Studies*, 136754941882184. <https://doi.org/10.1177/1367549418821841>
- Özçetin, B., Arslan, U. T., Arun, Ö., & Tol, U. U. (2018). *Muhafazakarlarda Televizyon İzleme Eğilimleri: Kimlik, Popüler Beğeni ve Sınırlar*. İstanbul.
- Özhan Koçak, D., & Koçak, O. K. (2013). Glorifying the Past On Screen: Conquest 1453. In K. A. Morey (Ed.), *Bringing History to Life through Film: The Art of Cinematic Storytelling* (p. 298). Rowman & Littlefield.
- PARKER, H. N. (2011). TOWARD A DEFINITION OF POPULAR CULTURE. *History and Theory*, 50(2), 147–170. <https://doi.org/10.1111/j.1468-2303.2011.00574.x>
- Radway, J. (1988). Reception study: Ethnography and the problems of dispersed audiences and nomadic subjects. *Cultural Studies*, 2(3), 359–376. <https://doi.org/10.1080/09502388800490231>
- RTÜK. (2018). *Televizyon İzleme Eğilimleri Araştırması*.
- Saukko, P. (2003). *Doing Research in Cultural Studies: An Introduction to Classical and New Methodological Approaches* (FIRST EDIT). SAGE Publications Ltd.

Schirra, S., Sun, H., & Bentley, F. (2014). Together alone. *Proceedings of the 32nd Annual ACM Conference on Human Factors in Computing Systems - CHI '14*, 2441–2450. <https://doi.org/10.1145/2556288.2557070>

Storey, J. (2018). *Cultural Theory and Popular Culture* (Eighth edi). <https://doi.org/10.4324/9781315226866>

Strinati, D. (2004). *An Introduction to Theories of Popular Culture* (Second Edi). Routledge.

Tokdoğan, N. (2018). *Türkiye’de Sembolik Siyasetin Duygusal Tezahürleri: Yeni Osmanlıcı Anlatının Duygu Haznesi*. Hacettepe Üniversitesi.

Türker, A., & Kırık, A. M. (2019). Tarih Dizilerinde Gerçeklik Algısının Oluşumu: Diriliş Ertuğrul Dizisinin Göstergibilimsel Çözümlemesi. *TRT Akademi*, 4(8), 488–513. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/en/pub/trta/issue/47420/559505>

Turner, G. (2016). İngiliz Kültürel Çalışmaları. In *Medya, İktidar, İdeoloji*. Ankara: Heretik Yayınları.

Yalçın, M. (2016). Popüler Kültür Ürünü Olarak Türk Televizyon Dizilerinde Etnografik İletişim Kodların Kullanımı: Diriliş “Ertuğrul” Dizisi Örneği. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 5(24659), 2332–2341. <https://doi.org/10.15869/itobiad.260269>